

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Ročník XVIII.

Květen 1936.

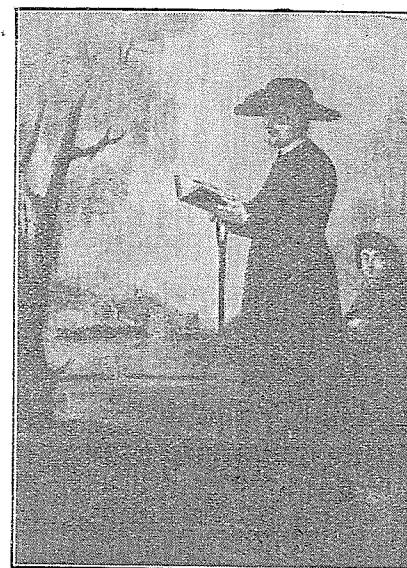
Číslo 3 a 4.

Ant. Fröhlich — M. Fröhlichová — B. Indra:

Hranice a lázně Teplice nad B.

Síručné dějiny města.

Mezi nejkrásnější města moravská směle řadíme lázeňské město Hranice, jehož romantičnost a přírodní krása jeho okolí jistě uspokojí i nejnáročnějšího turistu neb lázeňského hosta — milovníka přírody. — Město leží v malebném údolí řeky Bečvy, ověnčeném polokruhem hor a lesů, na jihu karpatských výběžků, na severu posledních výběžků Oderských hor.

Jurik dle obrazu v Rajhradě.

Počátky města sahají do druhé polovice XII. století, kdy do zdejší krajiny přišel po ustevník Jurik, člen benediktinského kláštera rajhradského, který sdruživ roztroušené obyvatelstvo, založil osadu Hranice. Kraji-

na kol řeky Bečvy dlouho před založením osady nebyla však liduprázdná, ba stopy prvořího jejího osídlení vedou nás až do doby diluviální. Nedaleká Moravská brána, již procházela důležitá obchodní cesta od Dunaje a Moravy dále na sever k Odře a Baltu, přispěla v pozdějších dobách nemálo k tomu, že se obyvatelé početněji a trvale v její blízkosti usazovali. Proto, když ve XII. století do zdejší krajiny přišel mnich Jurik, našel již dosti příhodné podmínky k založení osady.

Údělný kníže olomoucký Bedřich daroval r. 1169 se souhlasem svého otce, českého krále Vladislava rájli a radskému klášteru ves, která se zvala obecně Hranice (latinsky locus Granice). Učinil tak na prosbu poustevníka Jurika. V majetku benediktinů rajhradských udržely se Hranice jen na padesát let, do první polovice XIII. století, kdy moravský markrabí Vladislav oddal obec s celým krajem benediktinům rajhradským a daroval ji premonstrátům na Hradišku u Olomouce. I tehdy ještě byly Hranice pouhý locus, ves, jak se uvádí ještě v r. 1222.

R. 1251 povýšil moravský markrabě Přemysl Hranice na město (civitas) a daroval mu středu za týdenní trh. Opat hradiského kláštera Budiš dal r. 1276 město, které se latinsky zove Alba ecclesia, to jest Bílý kostel, s pozemky a přilehlým lesem Thamonovi fojtovi, který měl les vymýtit a osadit. Obyvatelé města jmenují se cives nebo měšťané.

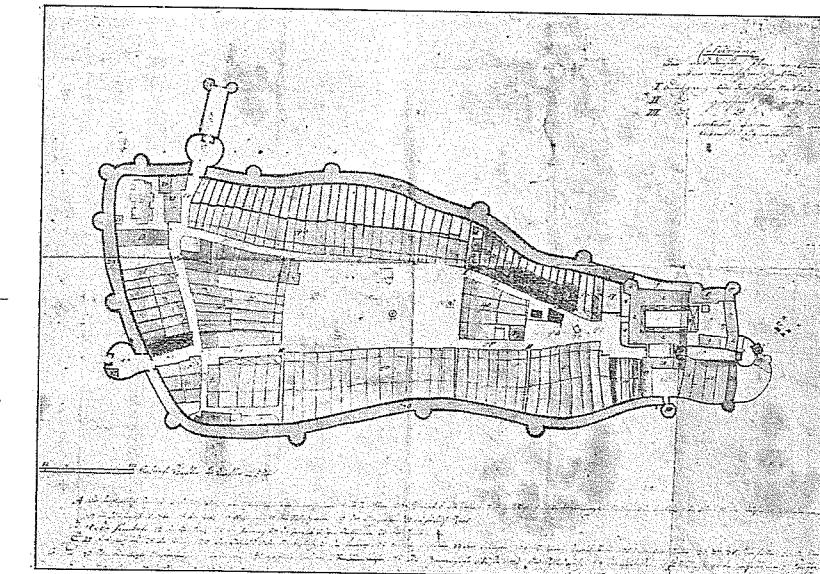
Václav, český král a moravský markrabě, dovolil r. 1284 na prosbu hradiského opata Budiše, aby město Hranice bylo opevněno zdmi, valy, branami a příkopy, což bylo provedeno až za jeho nástupce, opata Chvalka. V té době město nadáno bylo prvními výsadami. V následujících stoletích město naleží sice klášteru hradiskému, bylo však několikrát zastaveno různým držitelem.

Ve druhé polovině XIII. století vznikl půdorys města, který vidíme názorně na plánu města Hranic z r. 1745, chovaném v hranickém městském museu*. Je to původní a starý pravoúhlý půdorys středověkého města. Náměstí je obdélníkové. Z něho vybíhají ulice pod pravými úhly. Půdorys starého, to jest dnešního vnitřního města, je oválný. Na několika stranách jsou okružní ulice hradební. K tomuto hrazenému starému jádru města připojily se později postupně předměstské části, které vznikly ještě v předhusitské době. Středem města bylo náměstí, tržiště, kdež se konaly trhy. Chrám byl stranou náměstí. Z okolnosti, že už r. 1276 jsou zvány Hranice latinským názvem Alba ecclesia, možno dovozovat, že v Hranicích byl zděný kostel, že vynikal a svítil v celém obrazu města

bělostí svého zdiva a že proto Hranice byly nazvány Bílým kostelem. Na náměstí stálo fojtství (rychta), později rathouz, dnešní radnice.

Ve druhé polovině XIII. století dostalo město také městský znak: obraz sv. Štěpána s kameny v pravici a s mučednickou palmou v levici, po stranách český lev a moravská orlice.

R. 1398 zastavil moravský markrabě Jošt město Hranice s tvrzí Mikuláši Tunkelovi za 400 kop grošů. Při tom se po prvé vyskytuje německý název Weissenkirchen, což je pouhý překlad z latinského názvu Alba ecclesia. Tehdy dovidáme se také o tvrzi neboli zámku v Hranicích.

Plán města z r. 1745.

Před husitskými válkami byly Hranice r. 1411 Benešem, opatem premonstrátského kláštera Hradiste u Olomouce, vykoupeny z cizí zástavy pro hradiský klášter. Ale na počátku r. 1431 je pánum Hranic Jan z Cimburka a na Tovačově, předák husitské strany na Moravě a pozdější zemský hejtman. V té době několik biskupských manů z drobné okolní šlechty, kteří v Hranicích bydlili ve svých vlastních domech, psalo se podle Hranic.

Jan Tovačovský z Cimburka potvrdil Hranickým jejich staré výsady a držel Hranice až do své smrti do r. 1464, tedy 33 roky. On rozmniožil znak města Hranic svým

rodovým znakem, který je umístěn v hranickém znaku u nohou sv. Štěpána. Jsou to na štítě příčné pásy s dvojstranným cimbuřím, z nichž stala se později šachovnice. Takto rozmnožený městský znak a pečeť podržely Hranice až do r. 1629. Za pana Tovačovského, který byl horlivým utrakovistou, kališníkem, ovládlá strana podobojí v Hranicích faru a správu města.

Po smrti Jana z Cimburka r. 1464, byly Hranice zastaveny jeho staršímu synovi Ctiborovi Tovačovskému z Cimburka, autoru proslulé knihy Tovačovské, který je po 6 letech r. 1470 postoupil Albrechti ovi Kostkovi z Postupic, jenž již r. 1467 získal od Voka ze Sovince a jeho synů hrad Helfštajn, město Lipník a řadu vsí. R. 1475 dal pan Kostka list od Ctibora z Cimburka na zámek a město Hranice Vilémovi a Janovi z Pernštejna, kteří tehdy současně od něho získali i panství Přerov a hrad Helfštajn s příslušenstvím, ale došlo k nesnázím. R. 1475 ujal se Hranic Jan Bělík z Kornic. Teprve r. 1480 potvrdil král Matyáš Vilémovi z Pernštejna zápis o převzetí města Hranic se vším zbožím k tomu příslušným od Albrechta z Postupic. Již r. 1476 koupil Vilém z Pernštejna, nejvyšší komorník čudu brněnské, část zboží drahotušského, takže páni z Pernštejna měli ve své mocí Pobečví od Přerova až po Hranice. Vilém byl synem Jana z Pernštejna.

Pod ochranou a přízní páni Tovačovských z Cimburka a později za pana Viléma z Pernštejna zámožnost města vzrostla a město nabývá privilejí a pozemků. V jeho zdech vyrůstá i vnitřní byt městský, rozmnožuje se inventář dřevěných a zděných domů, i počet dvorů a mlýnů na předměstí a šlechtických usedlostí. Hranice přešly definitivně z majetku klášterního do rukou světských v držení rodu páni z Pernštejna. Tak počátkem XVI. století vstupují do své zlaté doby se svými četnými uměleckými památkami ve městě, z nichž bohužel málo se nám dochovalo. V této době město hospodářsky zkvétalo, rovněž řemesla (hlavně soukenictví) a obchod byly na výši.

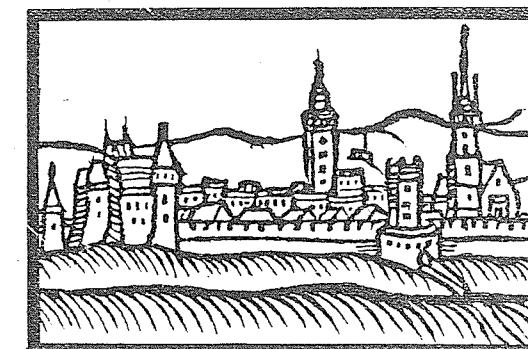
Vilém z Pernštejna daroval Hranicím poplatek za les Drahotuch, později ještě dvoje pastviny a vzdal se práva míti ve městě a v okolních vesnicích nálev vína. Tehdy město bylo většinou kališnické. Kališníci měli faru i všechny kostely.

Po smrti Vilémově přešly Hranice, Drahotuše i Helfštýn do rukou jeho syna Jana z Pernštejna (1520—1548). Za něho Hranice byly v skutečném blahobytu. Tenkráte bydlelo ve městě mnoho rodin šlechtických. Je veliká škoda, že se nezachovaly jejich znaky na do-

mech. R. 1514 dal Jan z Pernštejna malou a sešlou tvrz rozšířit v prostorný zámek. Bohatý měšťan, krejčí Skřítek daroval obci r. 1544 svůj dům na náměstí, který byl proměněn na radnici. Portál má erb rodu Pernštejnů.

R. 1548 koupil Hranice s mnoha jinými panstvími Václav Haugvic z Biskupic (1548—1553). Vedle kališníků vzmáhají se v městě Bratři, chráněni i novými pány. Prodejem přešly Hranice v držení Jana Kropáče z Nevedomí (1553—1572), jenž pocházel z prastarého rodu. Měl za manželku Annu, dceru Jetřicha z Kunovic a po její smrti Veroniku z Leskovce. Jan Kropáč upravil zámek a zařídil jako své sídlo. Od téhož Kropáče pocházejí památné kameny s erby, jež se nalézají v ohradní zdi před hlavní branou zámeckou. Za časů Kropáče bylo v městě 134 usedlých, na předměstí 176 občanů. Správcem zdejšího zboru bratrského byl tehdy Jiřík Strejc, známý překladatel Žalmů. V Hranicích narodili se dva vynikající spisovatelé bratrští té doby, Adam Šturm a Daniel Strejc — Vetter. Nejlepší ochránce a příznivce dostal zbor hranický v jediné pozůstalé dědičce rodu Kropáčů, své souvérce Anně Kropáčové z Nevedomí (1572—1573), která se provdala za pana Jana z Kunovic (1573—1579) a po jeho smrti za Jana mladšího ze Žerotína (1580—1588). V té době měli Bratři u Veličky svůj zbor (nyní kostel českobratrský), měli i školu, špitál, hřbitov a byli osvobozeni od poplatků a povinností, i pole, louky a zahrady jejich prohlásila Anna za svobodné a povolila jim provozovat jakákoliv řemesla, což i Jan mladší ze Žerotína r. 1584 potvrdil a daroval ještě kus pole ke zboru bratrskému a povolil jiné výhody.

Po smrti Anny Kropáčky, postoupila její dcera Anna Marie roku 1592 svůj podíl na Hranicích a Vizovicích svému bratru Janu Jetřichu z Kunovic (1595—

Pohled na Hranice z r. 1593.

1600), synu prvního manžela Anny Kropáčové Jana z Kunovic. Ten pak vyměnil Hranice a Drahotuše za panství Světlou a náhradu 17.000 mor. zlatých svému švagrovi Zdeňku Žampachu z Potenštýna (1600—1609). Brařím a vůbec nekatolíkům přáli i tito majitelé a je podporovali. R. 1609 koupil celé panství za 175.000 mor. zlatých Karol Berger z Bergu (1609—1612). On i jeho manželka Katerina Onšická z Bělkovic a na Ořechově byli hranickému zboru ohzvláště nakloněni a ještě r. 1612 je bohatými výsadami nadali. Téhož roku stal se držitelem města Václav Mol z Modřelic (1612—1620), který zařídil si zámek s nevídánou nádherou. Pán tento se činně zúčastnil povstání proti císaři. Po nešťastné bitvě bělohorské byl mu statek hranický a drahotušský zabaven a on v Olomouci uvězněn, kdež ve vězení zemřel.

Císař Ferdinand II. udělil 16. dubna 1622 Hranice s renesančním zámkem a s nimi celé panství i okolní Drahotuše, Lipník s hradem Helfštýnem jako odměnu kardinálu Františku knížeti z Dietrichstejna biskupu olomouckému. Město bylo zbaveno svých výsad a obyvatelstvo donuceno zříci se svého vyznání a přijati katolictví. Měšťané, většinou již protestanti, slibili novému pánu z přinucení věrnost a obrácení se k věře katolické, ale již za války dánské, když se r. 1626 k městu přiblížil s vojskem generál Mansfeld, jenž válčil proti císaři, spojili se s nepřítelem. Když však odtáhl, přišlo vojsko císařské ztrestat město. Po zoufalé obraně, pod vedením fojta z Bělotína, město se vzdalo a nešťastný vůdce Hraniců skočil se zámecké věže do příkopu, aby se živý nedostal do rukou císařských. Měšťané museli složit pokutu 1.000 dukátů a všechny zbylé výsady města byly zrušeny. Primátor města Adam Burkeš a domnělý strůjcové rebelie potrestáni smrtí, jiní vězením a pokutami.

František z Dietrichstejna zemřel 19. září 1636 ve věku 67 let. Po něm převzal veškeren majetek syn jeho bratra Zikmunda Maxmiliána (1636—1655), který dosáhl od císaře Ferdinanda II. dědičnou hodnost knížete říšského. Měšťané nekatolíci za války třicetileté opuštěli své domy a utíkali z města, poněvadž nechtěli zraditi víry svých otců. Avšak i rodiny katolické prchaly před blížícími se Švédy. Hranice trpely častokrát jak od vojsk císařských, tak i od nepřátelských.

Válkou třicetiletou zničen byl blaho byt města a město upadá. Menší šlechta, v Hranicích usedlá, musela se z města i ze země vystěhovat, když se nechtěla vrátit ke katolické věře. V městě řádil mor, město sužovaly císařské posádky, vymáhány vojenské kontribuce, takže zchudlo a bylo po válce z velké části pusté. Město se úpl-

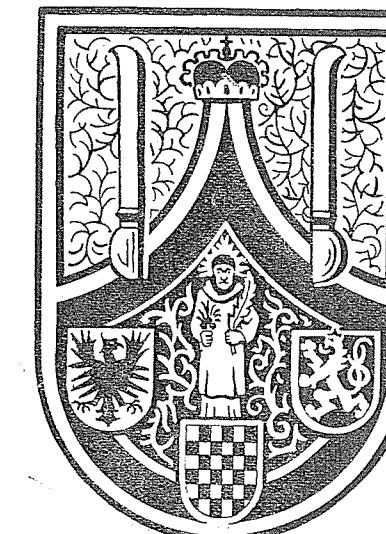
ně pokatoličtilo, dostalo zpět staré výsady, ale z útrap válečných se vzpamatovalo teprve koncem století.

Po Maxmiliánovi zdědil panství hranické jeho syn Ferdinand (1655—1698), za kterého roku 1680 zúřil hrozný mor po celé zemi. Leopold z Dietrichstejna (1688—1708) vymřela r. 1708 pravá linie rodu a dědictví ujal se z poboční linie Valter Xaver (1708—1738), po něm pak Karl z D. (1738—1781), jenž pro nemoc předal panství svému synovi Janu Karloví (1781—1808). Za něho stavěla se Hranicemi císařská silnice od Drahotuše k Bělotínu. Po smrti Jana Karla, převzal panství jeho syn František Josef (1808—1854); v ten čas opět zúřila v Hranicích cholera. R. 1843 začala se stavěti železnice (dříve severní dráha Ferdinandova, dnes státní dráha). Od r. 1854 vlastnil panství Josef z Dietrichstejna, který r. 1858 zemřel. Byl poslední mužskou ratolestí toho rodu a zůstaly po něm čtyři dcery, mezi něž byl teprve r. 1862 majetek rozdělen.

V držení rodu knížat z Dietrichstejnů se udržely Hranice od r. 1622 až do minulého století, kdy zrušeno bylo poddanství. Panství hranické zůstalo nadále této rodině.

Zdědila je knězna Gabriela provdaná za knížete Alfreda z Hatzfeld-Wildenburku.

Městský znak byl za knížete Františka z Dietrichstejna r. 1629 rozšířen o dva vinařské nože vzhůru postavené a konci ohnutými ven obrácené a o knížecí korunu,

Znak města Hranic.

která je vysoko nad hlavou sv. Štěpána. Nože jsou po stranách koruny. Od té doby se znak již neměnil.

Hranice byly od svého založení českými. Obecní úřední knihy, které jsou dochovány v městském archivu, nás o tom přesvědčují. R. 1756 narodil se v Hranicích jeden z prvních našich národních buditelů, vojenský lékař Josef Heřman Agapit Gallaš, který zde žil od r. 1791 až do své smrti r. 1840 na odpočinku. V době národního probuzení náležely Hranice mezi uvědomělá města moravská.

Tvářnost města se změnila. S katolictvím nastupuje kultura baroková, která už koncem XVII. století vtiskla městu svůj ráz po jeho opětné výstavě, hlavně však po velkých požárech v r. 1724 a 1767. Uprostřed hlavního náměstí postaven rovněž v barokovém slohu v polovci XVIII. věku farní chrám, místo sešlého gotického chrámu na malém náměstí u fary. V té době vybudována byla i původná baroková kaple sv. Peregrina v lázních Teplých.

R. 1783 přeložen c. k. krajský úřad přerovský do Hranic a tak město stalo se středem kraje. Proraženy byly těsné hradby města a město novými stavbami se rozšířovalo, k čemuž přispěla i stavba císařské silnice a později i železniční tratě.

Když v druhé polovici XIX. století zřízeny německé vojenské výchovné ústavy a zřízeno německé gymnázium, učiněn počátek poněmčování města. Rovněž zřízena německá měšťanská škola, něm. obecná škola rozšířena na pětitřídní a k posílení němectví přeložena r. 1896 německá lesnická škola ze Sovince do Hranic. Již r. 1885 přechází radnice do rukou německé menšiny a trvalo to pak téměř celé dvacetiletí, než se opět podařilo dobýt vlády do rukou české většiny. V čele stál dr. František Šromota. Po velkých bojích s německou nadvládou na radnici, kterýžto zápas je popsán obšírně v Bartovského knize »Hranice«, nabyl Češi na radnici zase většiny a r. 1903 zvolen byl dr. Frant. Šromota starostou města.

Za světové války byly Hranice jedinou velkou kasárnou a nemocnicí. Nově vystavěné vojenské mauzoleum na hřbitově je výkřičníkem této válečných hrůz.

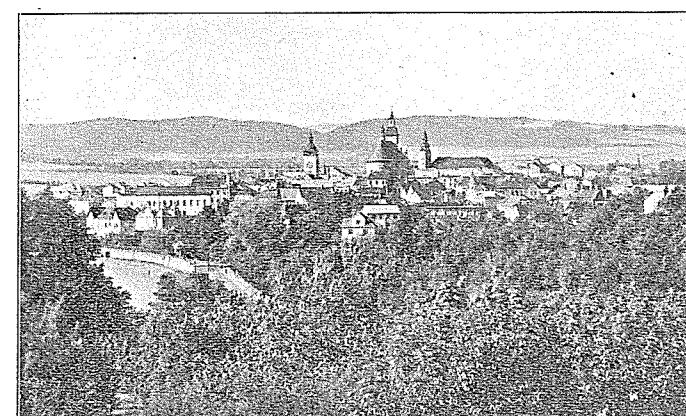
28. říjнем 1918 nastala nová doba i Hranicím, jež v poslední době vzrostly na město s více než 11 tisíci obyvatel, vzrostla i rozloha města o nové čtvrti.

Město Hranice.

Lázeňské město Hranice leží v údolí řeky Bečvy (nadm. výška 255 m), mezi výběžky vsatské skupiny Karpat a posledními svahy Oderských hor. Má 1.004 domů s 10.826 obyvateli (podle sčítání z r. 1930).

Jest sídlem okresní správy politické pro soudní okres hranický a lipnický, a těchto úřadů:

Okresního školního výboru, berní správy, berního úřadu, okresního soudu, důchodkové kontroly, evidence katastru, velitelství četnického oddělení, okresního četnického velitelství, notářství, cejchovního úřadu, dvou poštovních úřadů — telegrafní a telefonní spojení na všechny strany, vojenského doplňovacího okresního velitelství a mnoha jiných vojenských velitelství, farního úřadu římskokatolického a farního úřadu českobratrského a stavebního úřadu pro hrazení bystřin a řeky Bečvy.

Celkový pohled na Hranice.

Důležitá stanice železniční na trati Přerov—Bohumín a východisko místní dráhy Hranice—Vsetín—Trenč. Teplá, Hranice mají dve nádraží: severní na hlavní trati a městské na místní dráze. Mimo to zastávka v lázních Teplice n. B. a nádraží Černotín je též z částí na katastru hranickém.

Silnice: Hlavní tepnou komunikační jest státní silnice Olomouc—Český Těšín, vedoucí Hranicemi z Drahotuš do Bělotína, vedle vojenské akademie, Masaryko-

vou třídou, ulicí 28. října, další směr Motošín (odbočka vpravo přes most Bečvy na Zbrašov), na náměstí Svobody (odbočka u fary do Teplic); zatáčí v pravém úhlu do ulice Radnické, Žerotínskovo náměstí, ul. Jiráskova, náměstí Kramářovo, ulice Zámecká (Švehlova), náměstí Pražákovo. Tu odbočuje vpravo dlážděnou silnicí do ulice Palackého na Bělotín. (Druhá, přímá větev na nádraží neb na Potštát.) — Okresní silnice: Na Olšovec (Potštát), k Čermotínu (na Valašské Meziříčí), k Ústí (na Kelč), na Opatovice (Bystrice pod Host.) a na Zbrašov.

Hranice náležejí k středomoravskému svazu elektrárenskému a mají veřejné i soukromé osvětlení elektrické vedle osvětlení plynového z městské plynárny.

Skolství české jest velice vyvinuto a zmínky zasluhují tyto vzdělávací ústavy: vojenská akademie, státní reálné gymnázium, státní vyšší škola lesnická, zemská odborná škola hospodářská, odborná škola pro ženská povolání Charlotty G. Masarykové, dvě měšťanské školy, dvě obecné školy a městská hudební škola. Z německých škol je zde obecná a měšťanská.

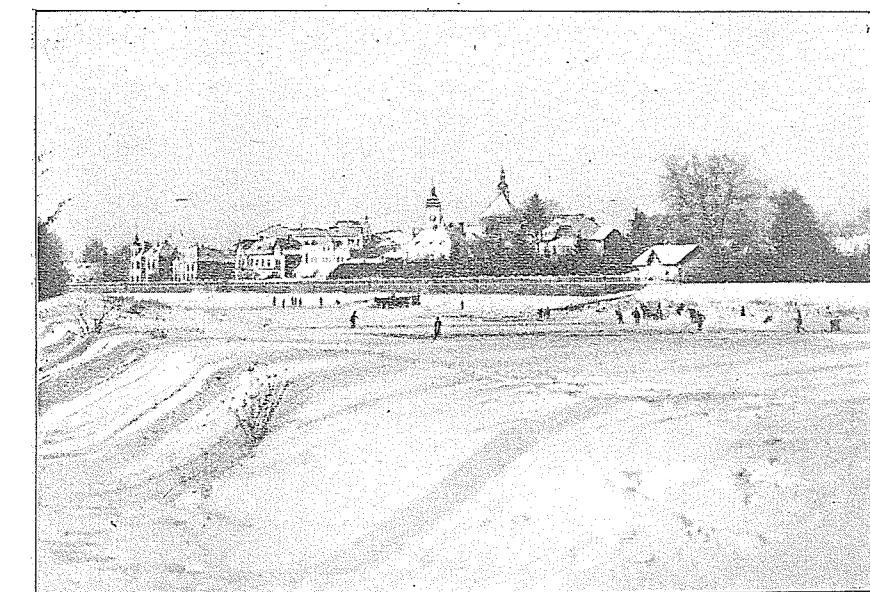
Důležitá strategická poloha dala městu velitelství 8. divise, velit. 8. polní dělostřel. brigády, vojenskou akademii, pěší pl. 34. Střelce Jana Čapka, děl. pl. 108, odbočku zemské zbrojnici II. v Brně, evidenci koní 8. a stavební odběku 8. — a tak právem jsou Hranice městem škol a vojska.

Dobročinné ústavy: Městská veřejná nemocnice, poradna Masarykovy ligy pro léčbu tuberkulosy, poradna matek a kojenců. Okresní péče o mládež, okresní úřad pro bezplatné zprostředkování služeb a práce v okrese hranickém a lipnickém, okresní nemocenská pojišťovna, zemědělská nemocenská pojišťovna a ozdravovna Komenský.

Peněžní ústavy: Městská spořiteľna, odbočka Moravské banky, Živnostenská záložna, Kontribučenská záložna, Lidová a zemědělská záložna — odbočka, Spříteleň a záloženský spolek.

Přímysl a obchod: Akciová společnost Ant. Kunz — továrna na vodovody a pumpy, Hellera S. vđova a syn — továrna na soukenné, flanelové a módní zboží, Thonet-Mundus — továrna na kreslicí náčiní (nepracuje), Městská plynárna a vodárna, odbočka Středomor. elektrárny, mechanicko-strojnický závod Karel Helsner (Hedvika Schneidrová), Hubert Pavězka — dílna železnych konstrukcí, podobně fa. Slimáček, výroba prošívanych přikryvek Karel Seidl, kosmetická laboratoř Mision, Hadaš Josef — autodílna, Zima Josef, autodílna, St. Nitschman, sodovkárna, výroba šumivých nápojů a ovocných šťáv, cihelna Josef Groda a Josef Czeike, ka-

menolom a vápenka Skalka, Kopečný Karel, kamenolomy, píly: Osvald Losert — parní pila, Číhalova elektro-vodní pila, 3 mlýny: Kratochvíl, Ležák a Váňa, knihtiskárny: Družstvo knihtiskárny a knihtiskárna »Snaha«, závody hudebními nástroji: Vincenc Gardavský a Josef Jaroš, zasílatelství sukna Mořic Baar a Frant. Tugendlieb, hospodářské družstvo, rolnické mlékařské družstvo, dělnický konsum, Svěpomoč a Obchodní záruha.

Pohled na město v zimě.

Ostatní průmysl jest zastoupen všemi druhy řemesel, obchod pak závody pro prodej všeho zboží.

Stavěbní kanceláře: Ing. Alois Jambor, Vladimír Hudec, Josef Vostřez, Valentín Kopecký, Hynek Petřík, Eduard Nelhiebel a Jos. Ernest.

Technická kancelář pro práce zeměměřické: Ing. František Kýblík, pro práce lesní: Ing. Fránek.

Lékaři: MUDr. Zdenko Štekla, MUDr. František Sajdák, MUDr. Artur Glück, MUDr. Fr. Pavlas, MUDr. Pozdílek, MUDr. Ant. Rosík, MUDr. Jan Schönbeck, MUDr. J. Heider, MUDr. Štěp. Pollachová, primář nemocnice MUDr. Slováček, MUDr. Miroslav Kolovrat, MUDr. Roháč a v lázních Teplicích n. B. MUDr. O. Stern.

Zubní lékaři: MUDr. Emil Čermák a MUDr. František Minařík. Dentista Miloš Chválek.

Z věrolékaři: J. Dohnal, okresní zvěrolékař, Antonín Vavrouch, městský zvěrolékař a Kráčmar Josef, podplukovník v. v.

Lékárny: Městská lékárna, »U zlatého Iva« (Kriegelsteinova).

Drogérie: Lipert Josef (»U anděla strážného«), Theodor Jureček (»U černého psa«), Josef Kaštovský.

Advočátní kanceláře: JUDr. Josef Mazanec, JUDr. Jakub Zlámal, JUDr. Ludvík Weinberg, JUDr. Frank Bruno, JUDr. Benisch Otto.

Knihkupci — papírnici: Dominik Gabriel, Vladimír Bouda, Alois Schützer.

Fotografie: Karel Zaoral, František Fanta.

Hotely: Brno, Moravia, Tunel (Olympia), Slavia, Černý orel, Litovel, Skřídlo Josef — Motošín, Spolkový hotel, Koruna, pensiony: Praha, Vlasta, Zátiší, dětský pens. MUDr. Pollachové.

Restaurace: Kučíkova, Skřídlo Leopold, Tunel (při sokol. kině), nádražní restaurace, Pernerova, Dělnický dům, Kufr a j.

Letní restaurace: Nová Střelnice »u Benešů«, Stará střelnice (Ant. Vlodek), Kožušníček »Zátiší«.

Kavárna: Beseda (i restaurace).

Vinárny a cukrárny: Josef Suchánek, Bruno Lovák, Maudr, Franta Stejskal — vinárna (Kufr), Richard Blaschke — cukrárna.

Tov. výroba likérů a lihovin: Ant. Bartek, L. Fischer, továrna na likéry Abr. Wolf.

Zasílatelství a doprava nábytku: Jos. Grohsa syn, Jos. Boráň.

Kina a zvuková: »Olympia« a »Universum«.

Studentská noclehárna KČT. v sokolovně.

Informace pro turisty v Moravské bance — pokladník p. účetní Nop, případně na obecním úřadě.

Procházka městem.

Hranice mají dvě nádraží, severní a městské. Severní leží na trati Přerov—Bohumín. Městské na dráze Hranice—Vsetín—Trenčín. Teplá. Do lázní Teplic přesedá se na severním na vlak ke Vsetínu. Městské nádraží je první stanicí této trati, Teplice druhou (zastávka). Od severního nádraží jezdí do města i do Teplic autobusy.

Před nádražní budovou umístěná velká orientační tabule s plánem celého okolí je pro turistu nejspolehlivějším prvním informátorem.

Do města dostaneme se širokou, dlážděnou silnicí, mimo rozsáhlá, moderní kasárna plukovníka Švece děl. pl. 108 a brzy jsme již mezi prvními novostavbami nové čtvrti hranické.

Na rozcestí zatačí dlážděná silnice kol hotelu Slavia do široké, dlouhé třídy Wilsonovy, druhá větev vede k železničnímu viaduktu.

Hned na počátku Wilsonovy třídy po pravé straně leží bývalý panský Horní dvůr, v nynější podobě z XVIII. stol., s erbem Dietrichstejnů na štítě budovy.

Již odtud vidíme kus dále na levé straně výstavný palác Kunzovy továrny, postavený v napodobeném slohu barokním. Továrna, zařízená na výrobu vodovodů a pump, založena r. 1885 Ant. Kunzem. Od r. 1912 je majetkem akc. společnosti. Vyrábí veškerá čerpadla a vodotěžné stroje. Její výrobky najdeme po celé republice a jméno firmy je dobře známo i za hranicemi.

Na téže straně kus dále druhá je ulice Světlíkova, nazvaná tak podle dvora šlechtické rodiny Světlíků z Gzesu, v ní ležícího. Dvůr patřil do pol. XVII. stol. rodu Láryšů z Načislavic. Po nich drželi jej Světlíkové, kteří v XVIII. stol. dvůr prodali držiteli panství knížeti Dietrichstejnovi. Ten zřídil v něm r. 1783 keramickou továrnu; trvala do r. 1805. Poznávací značka hranické keramiky je DW s letopočtem a dnes je hledaným objektem sběratelským. Ukázkou hranické keramiky všimněme si v městském muzeu.

Světlíkovou ulicí dostaneme se k městské plynárně, založené r. 1904, s parními a vanovými lázněmi. K výrobě plynu z uhlí slouží dvě pece. Průměr roční výroby plynu v posledních letech pohybuje se kol 500.000 m³.

Wilsonova ulice mine dále budovy městských a obecných škol a rozšířuje se v Pražákově náměstí, jež po pravé straně tvořeno je budovami poštovního a telegrafního úřadu a četnicka, hotelu Moravia a Černý orel se zvukovým kinem Universum.

Ulicí Palackého proti Moravii ležící (státní silnice na Nový Jičín) přijdeme k čsl. reál. gymnasiu, původně německému, kol židovského hřbitova s mnoha starými zajímavými náhrobky.

Na Pražákově náměstí všimněme si barokní sochy sv. Jana Nepomuckého z r. 1720.

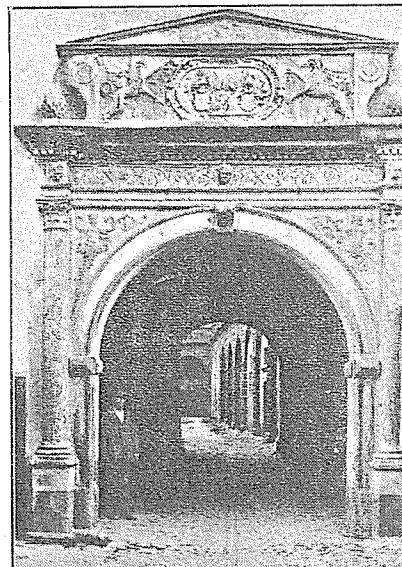
Dlážděná silnice Wilsonovy třídy ústí do ulice Zámecké (Švehlovy), před níž stávala za dob opevnění mohutná Horní brána, ztužená dvěma baštami. Vše před ní bylo předměstím a tu vcházíme teprve do vlastního města.

Ulice Zámecká tvořena je po pravé straně cele budovami, jež patřily k zámku a pak zámkem samým. Přechází v menší náměstí Kramářovo.

Severní strana tohoto náměstí je uzavřena průčelím zámku s vysokou věží. Druhá věž, která stála v protějším rohu budovy, byla zbořena r. 1829, jelikož byla puklá. Zámek má na paděst pokojů, a je to stará stavba. Původně stála tu jen malá tvrz, kterou r. 1514 Jan z Pernštýna (Hranice byly městem poddanským) přestavěl a rozšířil v prostornější zámek. Nynější podoba zámku je však z doby ještě pozdější. Hodně byl opravován za J. Kropáče z Nevědomí (1553—1572) i později, hlavně za Václava Mola z Modřelic (1612—1620), po němž připadl Dietrichstejnům. Z větší části je vystavěn v jednoduchém slohu renesančním. Dnes jsou v něm umístěny některé úřady státní, zejména okresní polit. správa a též úřady panství.

Na zdi vlevo od přední brány jsou kamenné desky z XVI. stol., jež pocházejí z rozbořené Horní brány, s erby Jana Kropáče z Nevědomí (tři lilia na hůlkách), jeho žen Veroniky Leskovecké (dvě senné vidle křížem přeložené) a Anny z Kunovic (popruh pokosem a na něm dvá poloviční jeleni).

Nad průjezdní branou ohradní zdi jsou dva malé znaky. Levý Václava Mole z Modřelic (tři růže vedle sebe a

Portál zámku.

pod tím šachovnice do dvou třetin štítu), pravý je Dietrichstejnů (dva nože).

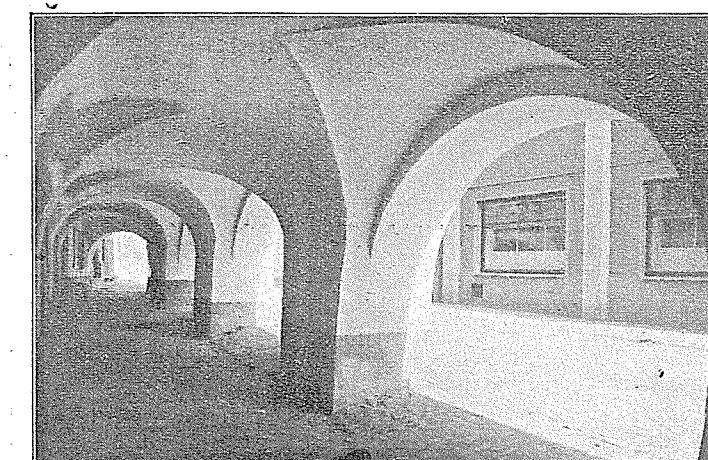
Renesanční portál zámku z počátku XVII. stol. umělecky v kamenu provedený jest zdoben erbem posledního předbělohorského držitele města, pana Václava Mola, který naposled zámek ve větší míře přestavoval a upravoval, a znakem jeho manželky. Oba erby jsou, bohužel, dnes již nečitelné, i portál velmi trpí. Zámek zdoben byl kdysi kamennými oblouky s erby rodu Kropáčova, erbovním vývodem, jež v minulém století byly zničeny.

Širokým zámeckým podjezdem dostaneme se na obdélníkové nádvoří, zdobené kol dokola trojitou řadou arkád na sobě postavených. Prostory mezi oblouky jsou dnes zazděny, címž vzhled dvora nemálo utrpěl. Místnosti zámku nejsou přístupné.

Branou v severní straně nádvoří a klenutým podjezdem přišli bychom na dvůr, ohraničený bývalými hospodářskými budovami zámku, s bývalým knížecím pivovarem. Tato hospodářská část je zbytkem starého zámku. Vraťme se však na Kramářovo náměstí.

Proti zámku leží Spolkový hotel v místech starého panského domu pana Adama Šfastného Žampacha z Potenštýna, který pro svoji účast na stavovském povstání byl zde r. 1621 jat, uvězněn v Olomouci a tam zemřel.

Při domě Kontribučenské záložny upoutá pozornost černý, kamenný kvádr u pilíře prvního oblouku loublí. Je to zhylý svědek hránického hrdelního práva. Nad kvádrem visívalo hrdelné pouto, za něž připoutávání zločinců k mučení.

Podloubí Židovské ulice.

Z náměstí vybíhají dvě ulice: Židovská a Jiráskova. Oběma dostaneme se na Žerotínovo náměstí. Ulice Židovská, bývalé ghetto, ještě před několika lety byla velice malebná svými podloubími a typickými nahrbenými domky. Dnes je v ní městská hudební škola a je z ní též vchod do židovského templu, postaveného na hradbách.

Ulice Jiráskova, lemovaná zachovalým podloubím, je více frekventovaná. Asi uprostřed je typická středověká ulička, jež vedla na hradby.

Obdélníkové náměstí Žerotínovo je středem starého města. Uprostřed stojí barokní farní chrám katolický »Stětí sv. Jana Křtitele«, vystavěný v letech 1754—63. podle plánů brněnského architekta Fr. Ant. Grimma, s kryptou a dvěma starými zvony z XV. stol. Hlavní oltářní obraz Stětí sv. Jana Křtitele z r. 1762 je dílem brněnského barokního malíře Jana Sterna († 1775), od něhož pochází i obrazy Umírající sv. Josef, a nad ním Sv. Michal. Od jihlavského dvorního malíře Jana Steinera († 1792) pochází oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého, a vrchní Sv. Kateřina Sen., obraz Křest P. Ježíše v Jordánu nad křtitelnicí, Utrpení Kristovo a menší, Kající David. Olomoucký malíř Josef Pilz maloval Svatou rodinu, a nad tím obraz sv. Jiří. Na oltáři sv. Josefa jsou ve skleněné rakvi uloženy ostatky sv. Theodora mučedníka, k nimž řezbářskou práci konal Josef Gallaš, otec známého buditele, zdejšího rodáka J. H. A. Gallaše, od něhož pochází i velký, v kamenu tesaný znak Dietrichstejnů ve štítu chrámového průčelí. V pohořní kapli je zajímavý obraz Marie Bolestné s českým nápisem, oznamujícím, že jej dal r. 1658 malovati uroz. a stat rytíř, pan Bohuslav

Žerotínovo náměstí.

Norbert Šmerhovský z Lidkovic a na svobodném dvoře při městě Hranicích bydlící. Klečící postavy s erby jsou Šmerhovský a jeho manželka.

Před vchodem do chrámu je v dlažbě vyznačeno místo, kde byli 16. října 1627 mečem trestáni měšťané, provinivší se v t. zv. rebelii mansfeldské, za to, že město otevřelo brány nepříteli a spojilo se s ním. Z nešťastníků připomeneme aspoň hranického primátora Adama Burkeše a Lukáše Kremze. I dva hoši byli sňati, jeden, že radil vyhodit zámek do povětrí, aby se nedostal císařskému vojsku do rukou, a druhý, že zastřelil vyjednávajícího císařského trubače. Vádci venkovského odboje byli týž den popravováni před Horní branou.

Tehdy ovšem mělo náměstí zcela jinou podobu. Nedaleko místa v dlažbě vyznačeného, stál kamenný pranýř, opatřený železnými kruhy, a poblíž něho dřevěná otáčivá klec pro vdané ženy, provinile z cizoložství. U pranýře připoutávání byli provinilci pro potupu i k mrskání. Od tut vycházely i popravní průvody, jež se braly ulicí Jiráskovou, Zámeckou za Horní branu a dále ulicí Palackého k popravišti u jičínské silnice. Průvody zastavovaly se u kamenného kvádru na náměstí Kramářově a u podobného kvádru před Horní branou.

Náměstí lemováno bylo celé podloubími, jež zabíhalo i do přilehlých ulic. V právovárečných domech bydleli nejbohatší měšťané a mnohé z nich patřily šlechticům. Tak byly tu domy Chorynských z Ledské, Pražmů z Bílkova, Žerotínů, Bruntálských z Vrbna, Opršálů z Jetřichovic, Posadovských, Kravařských ze Šlevic, Žernovských, Šmerhovských z Lidkovic, Tamfeldů a j., z nichž mnozí měli dvory na předměstí nebo v okolí. Jejich domy byly zdobeny uměleckými portály, kamennými erby, některé měly sgrafitovou výzdobu celého průčelí nebo reliéfních tabulí s biblickými výjevy (na př. domy Žerotinský a Posadovský) — všechny tyto umělecké poklady byly v pozdějších stoletích bohužel zničeny.

Na severní straně náměstí stojí před nedávno přestavěným domem fy. Baťa s kavárnou »Beseda« Mariánský sloup z r. 1729. Vedlejší budova Městské spořitelny tvoří již roh ulice Židovské.

Na západní straně náměstí hotel Brno, někdy panský dům Petřvaldských a Semoradských ze Semoře. Erb nad vchodem zazděn sem později.

Na jižní straně náměstí je radnice s vysokou čtyřbokou věží s ochozem. Kamenný portál radniční (nyní vchod do strážnice) umělecky provedený, pochází z r. 1544, a zdobí jej podobizna s jménem měšťana Skřitka. Nad tím nápis Verbum Domini manet in aeternum (Slovo Páně zůstane na věky), po stranách erb Pernštýnů, tehdejších

držitelů města (zubří hlava) a erb městský: sv. Štěpán, pod ním erb Cimburků a znaky zemské. Nynější znak městský je ještě doplněn dvěma noži a knížecí korunou, jež přidal kardinál Dietrichštejn r. 1629. Portál jest dílem dosud nezjištěného mistra M. B.

Podle tradice daroval krejčí Skřítek svůj dům městu na radnici, resp. na její rozšíření. Radnice s dřevěnou věží a rathouzním zvonkem je však doložena už počátkem XVI. stol. Měšťan Skřítek byl snad r. 1544 v čele města a jen proto umístěna jeho podobizna na portále.

V radnici jsou umístěny městské úřady. V přízemí býv. zasedací síň radniční (dnes čítárna) má krásnou hvězdovou klenbu. Z kamenného sloupu uprostřed místnosti stejícího, vybíhá gotické zebroví stropu. Budova pochází z počátku XVI. stol., jak dokazuje letopočet 1528 podpěrného pilíře. S radniční věže, veřejně přístupné, je pěkný pohled na město i rozhled po širokém okolí.

Druhý roh téže strany náměstí tvoří fil. Moravské banky. Starobylá tato budova byla v r. 1935 značně přestavěna; náležela někdy rodu z Pernštýna a později, spojena se sousedním domem Posadovským, stala se sídlem krajského úřadu píseckého kraje, který byl do Hranic přeložen r. 1783 z Olomouce.

Radnice zabíhá svým křídlem do ulice Radnické, již s druhé strany vroubí podloubí domů. Hned proti radnici první dům s podloubím je dům Čaputovský s kameným portálem a latinským nápisem. Vystavěl jej r. 1583 bohatý, uměnímilovný měšťan hranický Ondřej Čaputa.

Portál Čaputova domu.

původem z Žiwce v Polsku, jemuž náležel i předměstský dvůr, podnes Čaputův zvaný. Tohoto Čaputy zmocnila se lidová tradice a udělala z něj českého šlechtice, mužedníka za víru bratrskou ztratitelského hrdlo, jemuž bylo vše zkoniškováno, ačkoliv Čaputa dlouho před Bílou horou již nežil a zemřel bezdětek. Nápis renesančního portálu jeho domu zní: Benedict, Domine, domum istam et omnes habitantes in ea et hoc nunc et usque in saeculum, amen. Memento mei, Domine, dum veneris in paradiſum. Anno Domini 1583 aedificavit domum istam Andreas Čaputa de Zywiec in benedictione Domini. Verbum Domini manet in aeternum, amen. (Požehnej, Pane, tento dům a všechny v něm přebývající nyní a až na věky, amen. Pamatuj na mne. Pane, až přijdeš do ráje. Léta Páně 1583 vystavěl tento dům Ondřej Čaputa ze Žiwce s požehnáním Hospodinovým. Slovo Páně zůstane na věky, amen.)

Uprostřed ulice vedle radnice je sokolské kino Olympia. Ulice ústí na menší náměstí Svobody, na němž stával původní gotický farní chrám s farou a hřbitovem. Před Bílou horou byl chrám v držení evangelíků, kteří měli i faru, někdy kališnické. Po vystavění nového kostela na velkém náměstí, byl tento starý, neveliký kostel stržen. Jedině fara tu zůstala.

Jižní a západní strana náměstí uzavřena je budovou staré obecné školy, v níž je umístěno i městské museum. (Klíč u školníka obecné školy.) Sbírky zabírají čtyři velké místnosti s oddělením průmyslovým, prehistorie, přírodním, živočišstva, národopisu, pěknou sbírkou porculánu, majoliky a skla. Velkou část zabírají také písemnosti, tisky staré i obrozené, rukopisy a památky buditele J. H. A. Gallaše (1756—1840), pečetě cechovní, městské listiny a privilegia.

Ulice Radnická větví se na náměstí Svobody v ulici 28. října a ulici Farní, která ústí do ulice Svatoplukovy, vycházející z Žerotínova náměstí a pokračující ulicí Teplickou.

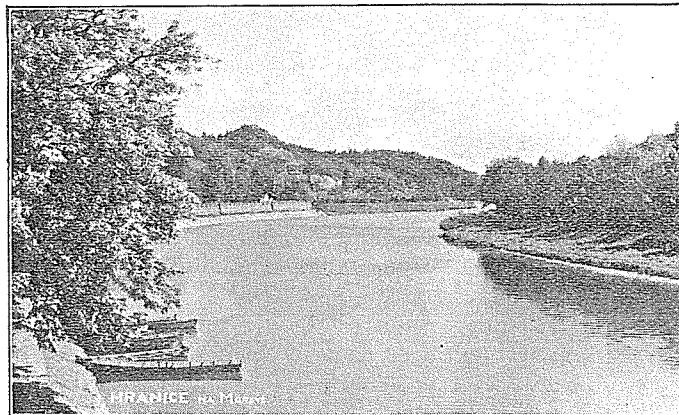
Proti Farní ulici v úzké hradební uličce Na náspech bývaly městské lázně, výše katovna a šerhovna v uličce Růžové, jejíž jméno napovídá i ostatní její tehdejší obyvatele.

Na konci ulice Svatoplukovy stávala jedna ze tří městských bran, neveliká brána Mlýnská, jíž mostem přes Ludyni vcházel se již na předměstí.

Ulice 28. října svažuje se do předměstí, zvaného Motošín. Hned na jejím kraji stávala Dolní brána, největší ze tří bran městských, rozbořená r. 1784 při stavbě císařské silnice městem do Polska. Na Motošíně za sochou sv. Jana budova německé školy obecné a měšťan-

ské. Ulice 28. října pokračuje rovně dále přes Veličku ulicí Masarykovou k vojenské akademii.

Dejme se však z Motošínu silnicí k mostu přes Bečvu, s něhož je pěkný pohled po proudu ke splavu i proti

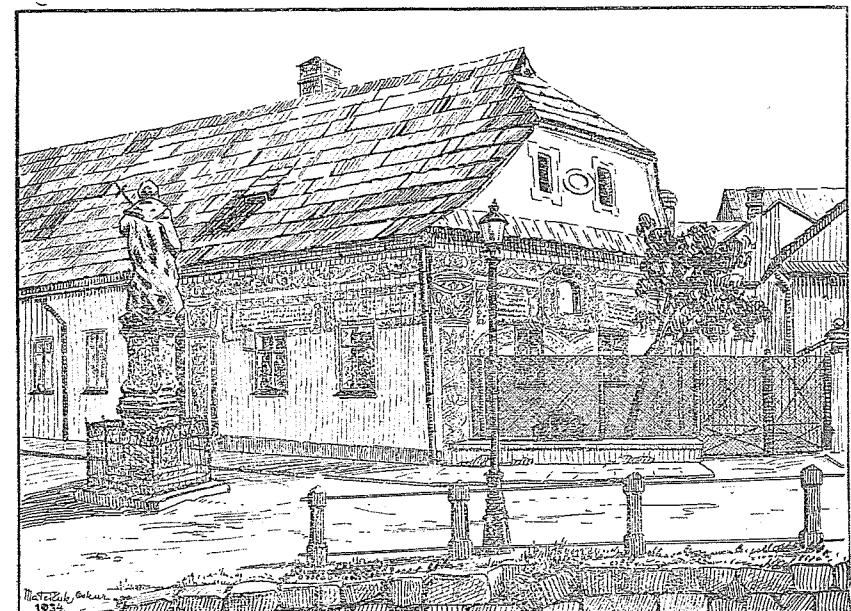
Přístav lodiček na Bečvě.

proudu k městským koupalištím a dále ke Švrčovu. Silnice za mostem vede kol sokolovny do krásných městských sadů na Zbrašov—Teplice. V sokolovně je umístěna noclehárna KČT.

Odbočíme vilovou ulici Kropáčovou kol přístavu pro ložky a přijdeme do ulice Teplické. Po nábřeží dále je procházková cesta do Teplic. Na konci ulice Teplické na straně k městu leží hotel Litovel, na druhou stranu pokračuje ulice vilovou čtvrtí kol nemocnice do Teplic. Dáme se však z ní hned první ulici vlevo, Jurikovou, a přijdeme k nádraží Hranice-město a státní vyšší lesnické škole. Škola vychovává lesní úředníky pro lesní správu hospodářskou. Do Hranic byla přeložena ze Sovince jako německá r. 1896 za účelem posílení umělého němectví ve městě.

Podél parku a botanické zahrady lesnické školy sejdeme do ulice Hřbitovní. Vpravo městský hřbitov s hroby buditele a spisovatele J. H. A. Gallaše, rodáka hranického, zemř. 1840 (při pravé ohradní zdi u domu hrobníka), neohrozeného vůdce hranických Čechů dra Frant. Šromoty, zemského poslance a starosty města († 1912), a hrobem ruského spisovatele J. F. Kallimikova († 1934). Výše za hřbitovem městským je vojenské mauzoleum s ostatky více než tisíce vojínů ze světové války, nejrůznějších národností a věr.

Ulice Hřbitovní končí u pěkné barokní sochy mariánské z r. 1732. Proti ní leží zajímavý dům, zdobený částečně zachovalými sgrafity, malbou škrábanou v omítce. Nad okny možno čísti ještě části žalmů a zřetelný leto-

Bratrský dům se sgrafity z r. 1583.

počet 1583, kdy sgrafita vznikla. Je to bývalý »dům bratrský« hranických Bratří, bratrská škola. Bohužel tato cenná památka renesančního slohu velice trpí.

Pravá ulice, vybíhající ze Hřbitovní sluje Čaputova. Můstkem přes Ludyni přišli bychom do hradební uličky Růžové a odtud na Žerotínsovo náměstí. Na pravé straně ulice Čaputovy, poněkud výše leží starý Čaputův dvůr. Koncem XVI. stol. patřil bohatému, umění milovnému měšťanu hranickému Ondřejovi Čaputovi, jehož dům u radnice s renesančním portálem jsme si již prohlédli. Čaputa má zásluhu o přestavbu hranického kostelíčka r. 1595. Obětí pobělohorské persekuce však nikdy nebyl, tehdy byl již mrtev.

Proti dvoru budova Družstva knihtiskárny, výše místy zachovalé hradby s baštami a na nich přilepené domky.

Čaputovou ulicí přijdeme na náměstí Pražákovovo. Od tut sejdeme silnicí pod hotelom Černý orel přes kamený most do ulice Gallašovy, v níž na pravém břehu Veličky stojí rodný domek J. H. A. Gallaše s pamětní deskou.

Gallaš, autor známé »Muzy moravské« a několika jiných spisů, byl z prvních buditelů móravských. Narodil se tu 4. dubna 1756. Jsa povoláním vojenský lékař, žil na odpočinku v Hranicích až do své smrti 15. února 1840. Vedle své činnosti spisovatelské získal si velkých zásluh o chudé, i jako první historik místní a zakladatel jakési první veřejné knihovny zdejší.

Od kamenného mostu přes Veličku, přijdeme na náměstí Šromotevo, jehož západní stranu uzavírá budova okresního soudu. Uprostřed náměstí stojí starobylý zbor bratrský, který se tu připomíná už v druhé pol. XVI. století. Byl zasvěcen sv. Marku Evangelistu. Za války dánnské, když r. 1626 sbory gen. Mansfelda přitáhly k městu, byla všechna stavěná, ležící poblíž městských hradeb městskou posádkou spálena, aby nepřítel nemohl odtud městu škoditi. Tehdy střelbou z města spálen i zbor bratrský. Vedlejší bratrský špitál, z velké části dřevěný, byl zničen už počátkem r. 1624 Poláky. Po třicetileté

Zámek.

válce kníže Dietrichstejn bývalý zbor restauroval. Kostelík zasvěcen sv. Šebestiánovi a trval tu do konce stol. XVIII. Za Josefa II. byl zrušen a přeměněn v solnici. Zpustošený kostelík zakoupila a opravila církev českobratrská, která tu od r. 1924 má svůj zbor.

Silničí kolem zboru a soudu přišli bychom Purgešovou ulicí k sirotčinci a odborné škole pro ženská povolání Ch. G. Masarykové v ulici Kramolišově.

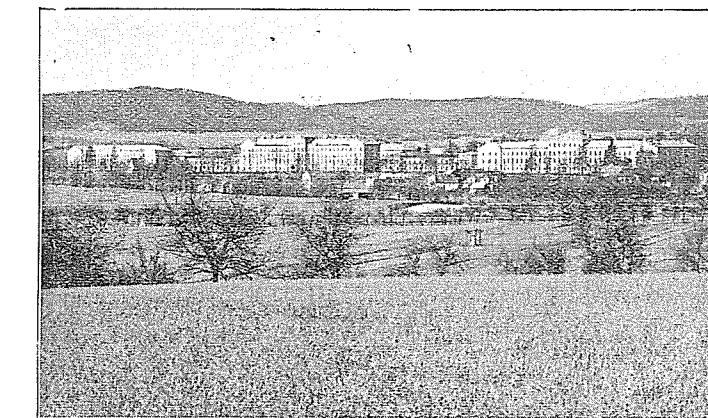
Podél Veličky na levé straně je pěkný pohled na zámek, jeho starou část i novější, místy zachovalé bašty, a dále na židovský templ nad židovskými schody.

Ulice Čechova ústí kol Thonet Mundusovy továrny na kreslicí náčiní do ulice 28. října, která vpravo za mostem pokračuje ulicí Masarykovou.

Hned na jejím počátku S. Helierova továrna na sukná, založena r. 1841. Hotovila původně bílé trvanlivé sukno pro vojsko a mnichy. Nyní vyrábí moderní látky anglické, flanelu a j.

Na pravé straně dále leží kasárna p. pl. 34 Střelce Jana Čapka, jehož kamenný pomník střeží vchod do kasáren.

Na téže straně při silnici rozkládá se dále vojenská akademie. Tvoří ji tři budovy, postavené v druhé pol. minulého století, navzájem chodbou spojené, o délce 600 m.

Vojenská akademie.

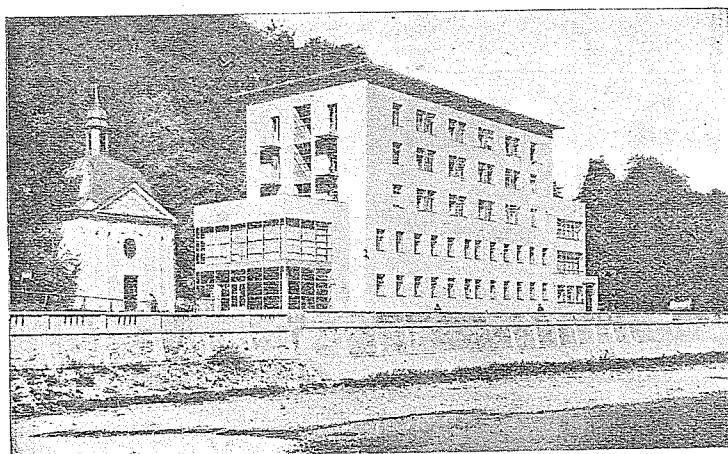
První budova ed města, Jana Žižky z Trocnova, je nejstarší. Postavena byla v letech 1853—1856 jako vojenský vyšší ústav výchovný pro pěchotu. Téměř současně s ní postavena budova třetí (dnešní Jana Jiskry z Brandýsa) jako Jezdecká škola eskadronní. Obě trvaly tu však jen dvě léta, kdy mezi ně postavena budova nová (dnešní Masarykova), všechny spojeny a zřízena v nich čtyřletá Dělostřelecká akademie. Z vnitřních budov postaven zejména krásný kostel sv. Barbory, patronky kanonýrů, budova Severní a j., a vše obehnáno zdí. Akademie trvala tu do r. 1869, pak byla zde voj. škola technická a od r. 1875 až do převratu vyšší vojenská reálka a kadetka jezdecká. V období popřevratovém sloužily budovy různým

účelům, až r. 1921 zřízena v nich vojenská akademie pro výchovu čsl. důstojníků všech zbraní. Je dvouroční. Vybavena je po všech stránkách skvěle. Každoročně den 2. července (výroční den bitvy u Zborova) bývá slavností vyřadění absolventů — poručíků velkým svátkem celého města.

Silnice vede přes Drahotuše na Lipník.

Lázně Teplice nad Bečvou.

Teplická zřídlá jsou známa již od pradávna a jejich věhlas je jistě tak starý, jak město Hranice samo. Je nepochybně, že zřídla minerálních vod, která vyvěrají tak zjevně a bohatě v korytě řeky Bečvy, poblíže města Hranic, byla od nejstarších obyvatelů Hranic a blízkého okolí zpozorována a užívána proti všem nemocem. Vznik jejich sahá do XII. století, v kteréžto době založeny byly

Lázně Teplice n. Beč.

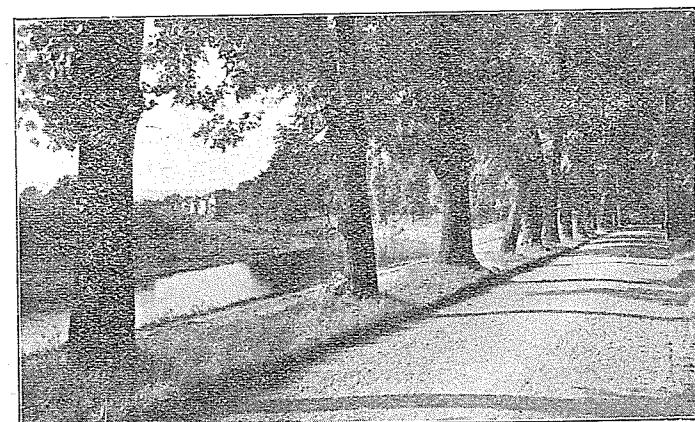
Hranice mnichem Juríkem Josefem Heřmanem Agapitem Gallašem, lékařem a rodák hranickým poznal, že léčivé síly pramenů užívali již staří obyvatelé Hranic a okolních osad proti dně a různým kožním vyrážkám.

První písemná zpráva o prameňech teplických pochází z r. 1580 od zemského lékaře Tomáše Jordána z Klašenburku, jenž o nich pojednává ve svém díle: »Kniha o vodách hojitedlných neb Teplicích moravských«. Tam námoře jiné uvádí, že Jan Kropáč z Nevedomí, pán na Hra-

nících, roku 1553 položil základ k těmto lázním tím, že svedl několik bohatých pramenů na nynější místo lázeňské budovy do zděné, mohutnou zdí obehnáne nádrže se střechou, která koupající chráníla před nepohodou.

Ze lázně Teplice n. B. byly již v 16. století známy a hojně používány, dokazují dva zajímavé dopisy. — Do této lázně r. 1580 měli jít na léčení Zdeněk a jeho mladší bratr Václav z Lobkovic, synové nejvyššího hofmistra království Českého, Ladislava z Lobkovic, kteří studovali na jesuitkých školách v Olomouci, kdež tenkrát onemocněli. Z dopisu Zdeňkova paní mateři se dovidíme, že on i jeho mladší bratr Václav po dva měsíce »hrubě prašiví byli«, takže pan uječ chtěl, aby do Teplic jeli.

Roku 1587 byl na léčení v Teplicích n. B. Tas Podštatský z Prusinovic. Odtud piše dopis olomouckému biskupu Stanislavu Pavlovskému a uvádí mezi jiným: »Pán Bůh na mě dopustiti ráčil, račte odpustiti, že jest mi jedna noha otekla, takže s radou doktora svého v Teplici hranické, chtíc, aby se to do mne neschovalo, týden musím seděti«.

Lipová alej v Teplicích.

O věhlasu lázní počátkem 17. století, svědčí mapa Moravy od Jana Amose Komenského z r. 1627, kdež poznamenány jsou lázně Teplice a blízká Propast.

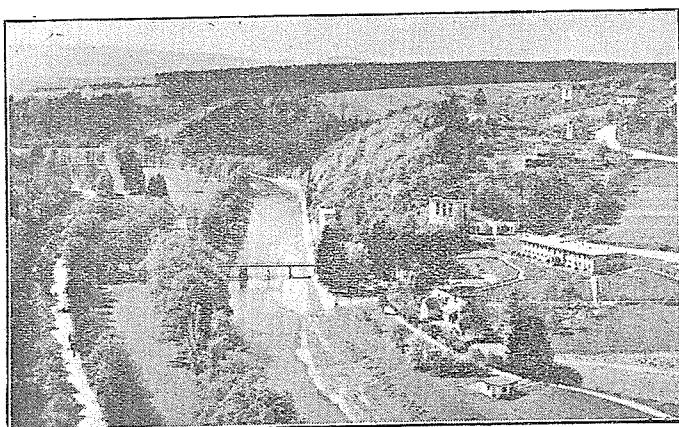
Po Janu Kropáčovi z Nevedomí majitelé lázní rychle se střídali. V době třicetileté války, byl majitelem lázní Václav Mol z Modřelic, který byl v radě odbojních českých stavů proti císaři Ferdinandovi. Jeho statky i s lázněmi propadly konfiskaci. Mol pak zemřel bědně r. 1620 v olomouckém žaláři.

Panství hranické i s lázněmi Teplicemi n. B. darovány 16. dubna 1622 kardinálu, knížeti Františku Dietrich-

štejnovi a zůstaly v majetku této rodiny až do roku 1923, tedy přes 300 let.

Bouřlivé doby a častá změna držitelů, nebyly ku prospěchu lázním, jelikož se o ně nikdo nestaral. Až teprve r. 1711 z knížecího nařízení, postavena byla na místě dřevěné kůlny, zděná dvoupatrová lázeňská budova a hostinec. Lázně opět kvetly, takže přicházelo sem velmi mnoho hostí nejen z Moravy a Slezska, ale také z Uher, Polska a až z Ruska. Později lázně upadly.

Roku 1775 postavena vedle pravého křídla lázeňské budovy pěkná baroková kaple, dodnes stojící, zasvěcená sv. Peregrinovi.

Údolí lázní Teplic n. Beč.

Dobrá pověst a vyléčení těžkých chorob daly knížeti Františku Dietrichštejnovi v roce 1815 podnět ku znovuzřízení téhoto lázní. Později knězna Gabriela Hatzfeld-Wildenburgová, rozená Dietrichštejnová, když převzala hranické panství, rozhodla se veškeré staré budovy v lázních zbořiti a postavit nové, což dokončeno v r. 1865.

Lázně byly ještě několikrát restaurovány a staly se tak vyhledávanými, že daleko nestačily poptávkám po ubytování.

R. 1924, převzala lázně do svého majetku Okresní nemocenská pojišťovna v Moravské Ostravě, která velkým nákladem postavila sanatorium. Roku 1930 získala koupí lázně Teplice n. B. Ústřední sociální pojišťovna v Praze, která zdokonalila veškerá zařízení jak v rozsáhlém sanatoriu, tak i v lázeňských budovách. V roce 1931 přistoupila k rekonstrukci staré lázeňské budovy, kterou milionovým nákladem vybudovala na čtyřposchoďovou. Prchající kyselina uhličitá do řeky Bečvy zachycena a nový mocný pramen zajištěn.

V roce 1936 postavena nová restaurační budova. Nynejší majitelka postupuje podle skvělého projektu na vybudování lázní. Tak stanou se lázně Teplice n. B. perlou československých lázní, jak si toho plně zasluhuje. —

Sanatorium je v provozu od 1. prosince do 30. září lázně jsou otevřeny od 1. května do 30. září.

Informace ochotně podá Správa lázní Teplice nad Bečvou. Tamtéž možno obdržeti podrobný popis lázní a jejich historický vývoj, doplněný řadou ilustrací a mapkou okolí, který v publikaci »Uhličité lázně Teplice nad B.«, vydala správa lázní ku 400. výročí jich trvání.

Zbrašovské aragonitové jeskyně.

V bezprostřední blízkosti lázní Teplic n. B. je vchod do aragonitových jeskyní. Vniknutí do jeskyň, podařilo se teprve roku 1913 Č. a J. Chromému.

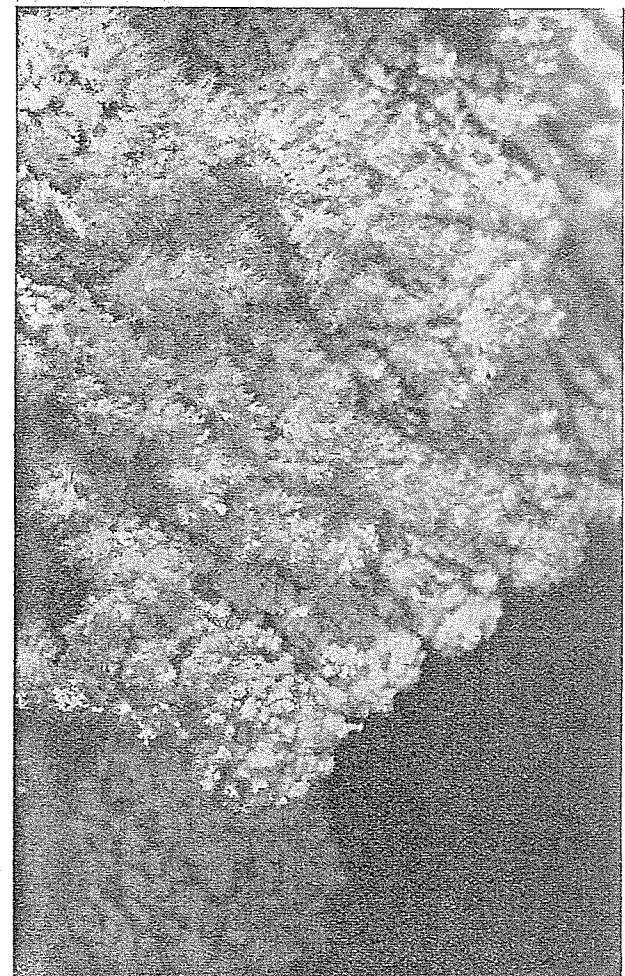
Vznikly působením spodní vody, t. j. četné minerální prameny, protékající pod teplickým krasem a vyvěrající ponejvíce pod řečístem, vyhodaly ve vrstvách devonských vápenců rozlehle prostory, jejichž stropy měly velké rozpjatí, nemohly snést svoji tíži, zřítily se a až na malé výjimky zasypaly minerální vodou vymleté prostory.

Dodnes bylo objeveno 14 jeskyní a celá spíef chodeb, kanálů a komínů. Jsou to: Zasedací síň, Koblíhová, Veselá, Mramorová, Bezejmenná, Gallašův dóm, Jurikův dóm, Jeskyně smrti, U krokodila, Prokopova, Šromotova, Kaplička, Katakomby a Za vodopádem.

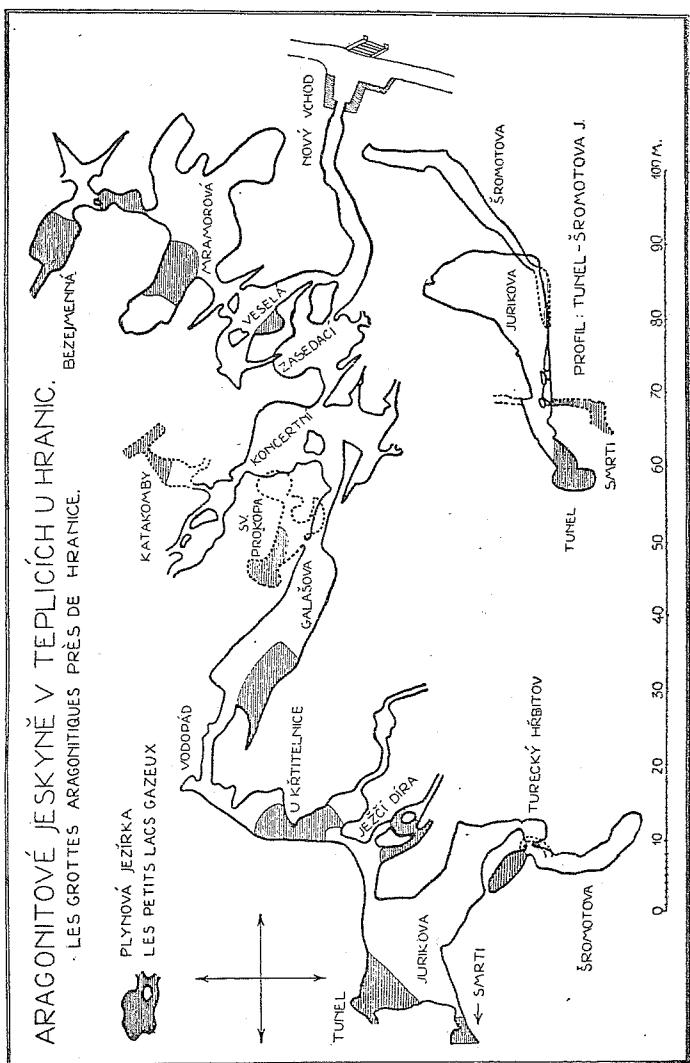
Vlivem kysličníku uhličitého udržuje se teplota v jeskyních 12 až $17\frac{1}{2}$ st. C nad nulou, takže jeskyně jsou i v zimě přístupné. Zvláštností kysličníku uhličitého v téhoto jeskyních je jeho radioaktivita, která znemožňuje tím fotografování na místech zaplavených kysličníkem uhličitým.

Kysličník uhličitý (CO_2), zaplavuje veškerá níže položená místa v jeskyních, tvoří celá plynová jezírka ve většině jeskyní. (Je to plyn těžší vzduchu a drží se proto při dně. Je bez zápachu a zředěný úplně neškodný.)

Jinou zvláštností a vzácností jeskyň je aragonit, který se zde tvoří v mechovitých a drátkovitých tvarech »železného květu«, v jehlicovitých krystalech, tvořících snopkovité shluky a druzy, které svým tvarem a skloviným vzhledem podobají se jinovatce. Neméně podivuhodnou zvláštností jsou tu krápníky stalagmity vytvořené na místech, která kdysi byla zaplavena uhličitými minerálními vodami. Zdejší stalagmity jsou bývalé geisíry, kterými tryskala minerální voda nad jeskynní dná.

Aragonitové krystalky na stropě Jurikova dómu.

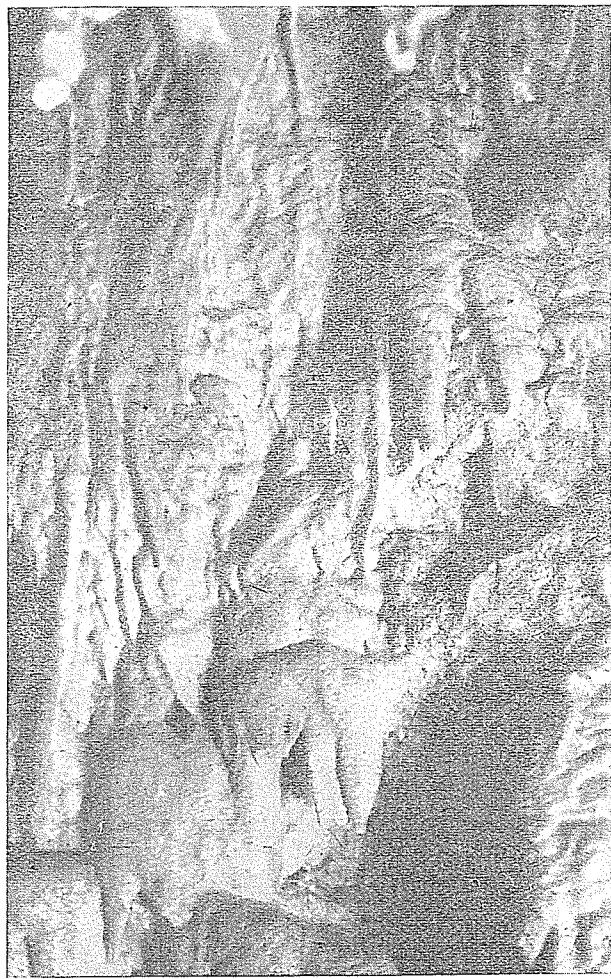

Plán zbrašovských jeskyní.

Tyto zajímavé aragonitové jeskyně zasluhují vším právem, aby byly hojně navštěvovány, čímž další zpřístupnění jeskyní a nové objevy nejen usnadněny, ale i uspíšeny budou.

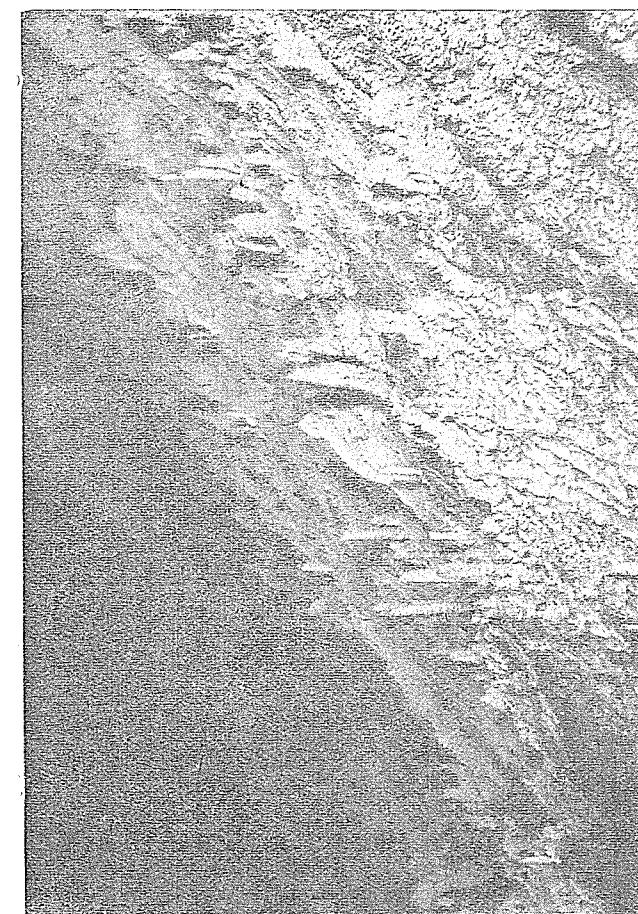
Jeskyně jsou elektricky osvětleny a mají pohodlné a bezpečné stezky, které vedou mimo místa zaplavená plyinem. — Udržování a úprava je v rukou nevýdělečného spolku.

Vstupné do jeskyní činí Kč 4.— za osobu, při nejmenším počtu 4 osob. Pro turisty Kč 3.—, skauty, žactvo a prosté vojíny po Kč 2.—, při nejmenším počtu 8 osob. Hromadné návštěvy, za které budiž vstupné předem hromadně odvedeno, obdrží následující slevu:

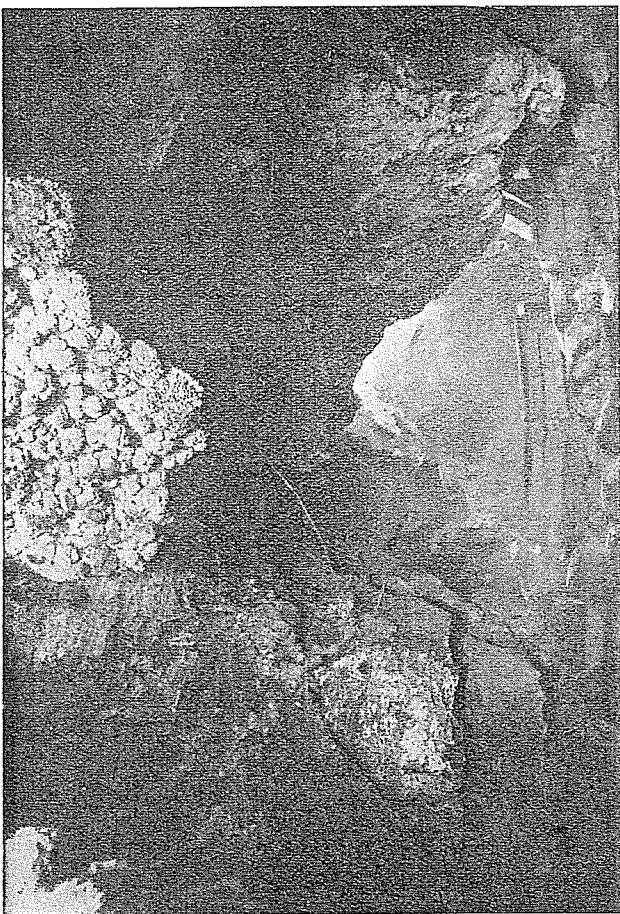
Vodopád.

Osoby, platící po Kč 3.— až 4.—, při nejmenším počtu 15 osob 25 proc. Školní hromadné návštěvy, při nejmenším počtu 20 žáků také 25 proc. z Kč 2.—. Při větším počtu žáků povoluje se další sleva. Vůdci hromadných návštěv mají vstup do jeskyní bezplatný. Hromadné návštěvy buďtež pokud možno předem ohlášeny. Jeskyně jsou přístupny i v zimě. Výklad v jeskyních podá průvodce.

Strop Jurikova dómu.

Kancelář »Spolku pro udržování Zbrašovských jeskyní v Hranicích«, která jest v Hranicích, Sady čsl. Legií č. 4. (Stará střelnice), odpoví ochotně na veškeré dotazy, podá potřebné informace a pošle zdarma prospekty.

Koblihová síň.

Odbor Klubu čsl. turistů v Hranicích.

Byl založen v roce 1919, kdy měl 54 členy. Prvým předsedou až do roku 1924 byl JUDr. Alois Němec, rada vrch. zem. soudu, v roce 1924 Karel John, berní tajemník, rokem 1925 počínaje, až dosud je předsedou odboru František Matějka, ředitel vyšší lesnické školy. V roce 1935, v 17. r. svého trvání měl odbor 244 členy. Hlavní činností odboru bylo buzení zájmu pro turistiku na Hranicku, označkování cest a udržování turistické noclehárny pro letní období. Označkovány byly cesty: ku Propasti, na Helš-

týn, do Pekla a ku pramenům Odry v úhrnné délce asi 50 km. Klub pořídil orientační mapy a umístil je na nádraží a v městských sadech.

Odbor pořádá společné vycházky do blízkého okolí nebo i na místa vzdálenější. Odbor jako celek a řada jeho členů jednotlivě přispěli finančně na postavení chaty na Lysé hoře. Noclehárna klubu byla v poslední době vypravena, opatřena doplněným inventárem a trvale umístěna v sokolovně. Čítá 30 železných postelí, opatřených slamníky, prádlem a pokrývkami. V roce 1935 bylo poskytnuto 369 noclehů, 153 jednotlivým turistům a 8 společným výpravám žákovským. Informace klubovní udílí pp. Oldřich Nop, účetní Mor. banky, Dominik Gabriele, knihkupec na Žerotínově nám.

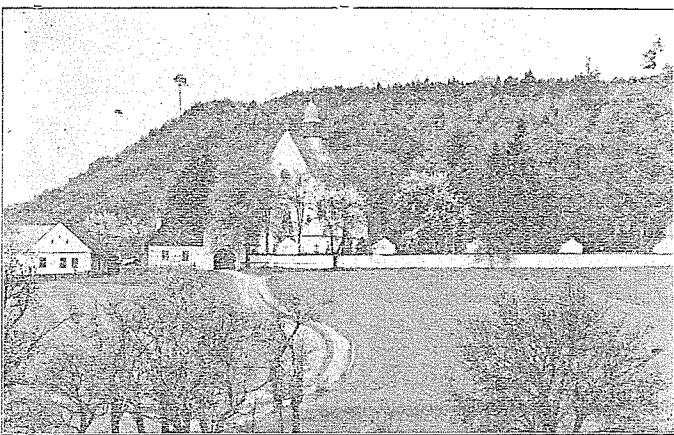
Procházky a výlety do okolí.

Hranice s blízkými a vzdálenějšími krásnými partiemi přírodními skýtají mnoho příjemných procházk a výletů lázeňským hostům i turistům. Zvláště poslední dobou stávají se vyhledávaným letoviskem pro blízkost vznikajících lázní Teplic.

Ke Kostelíčku.

Z Čaputovy ulice od bratrského domu dáme se Hřbitovní ulici, podejdeme most železniční a kol hospodářské školy přijdeme ke Kostelíčku, minувše dvoje stará boží muka. Kostelíček již z dálka každého zdraví svou bělostí, jež veselé svítí na zeleném pozadí lesnatého kopce. Jsou tu vlastně dva kostelíky: Panny Marie a sv. Antonína, obehnáné dokola zdí s kapličkami křížové cesty. (Klič od kostelíčka je ve všední dny u kostelníka, hydlíčího vlevo za hřbitovní branou.) Větší z nich, kostelíček Narození Panny Marie je stavěný v pozdní gotice a podle staré tradice hranické, byl postaven již Jurikem, zakladatelem města, který tu měl poustevnu. V listinných pramenech vzpomíná se tento »Bílý kostelík« již koncem XV. stol.,

kdy byl kol něho bratrský hřbitov. Jeho dnešní vnější podoba je z konce XVI. stol., jak svědčí letopočet 1595

Kostelíček nar. P. Marie.

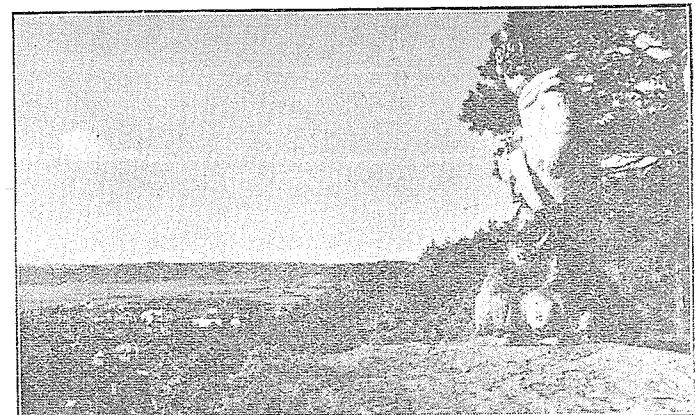
za oltářem na vnější zdi, kdy ho purkmistr hranický Ondřej Čaputa dal přestavěti. Vnitřní výzdoba a barokní obrazy pocházejí většinou z XVIII. stol. U bočních dveří stojí náhrobek Šebestiána Srzemského, který tu v XVIII. stol. poustevničil a založil křížovou cestu. Za hlavním vchodem, zdobeným kamenným portálem, visí na levé straně za lavicemi starobylý renesanční obraz neznámého mistra, Umučení sv. Šebestiána, bývalý oltářní obraz z kostelika sv. Šebestiána na Šromotově nám. (dnešní zbor českokatolický). Kaple sv. Antonína se připomíná již počátkem XVII. stol. Má barokový vnitřek hodně modernizovaný. Za kaplí ve skále bývala poustevna.

Na hřbitově odpočívá spisovatel P. Libor Scholz, místní dějepisec Bartovský, továrník Kunz. Od hřbitovní brány je pěkný pohled na Hranice a širé okolí. Blízko je kamenný lom Skalka.

K Propasti, do Teplic, k Zbrašovským jeskyním.

Z Žerotínova náměstí ulicí Svatoplukovou, Teplickou tř. k nemocnici, kdež odbočíme vlevo přes železniční kolej, chodníkem vzhůru do lesa Hůrky. Vozovou lesní

cestou dojdeme brzo k starobylé kamenné soše sv. Jana Nepomuckého, stojící na skalním výběžku vpravo. Odtud je pěkný pohled do údolí Bečvy, která se tu jak lesklý

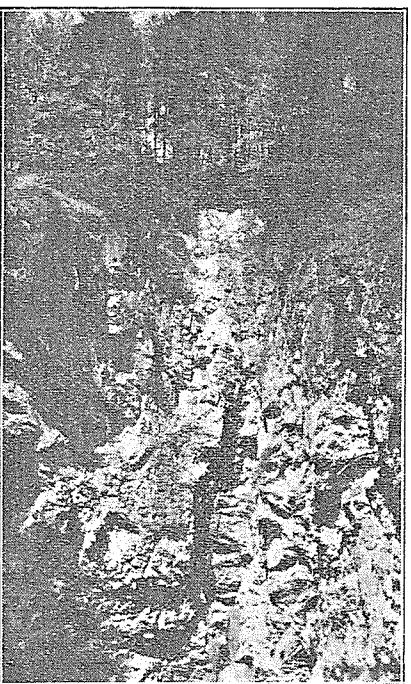

Pohled se skály od sv. Jana.

had vine z Valašska do kraje k Hranicím. Chodníkem přes hradní příkop, dostaneme se na Svrčov. Dnes již jen roztroušené kameny připomínají hrad, který tu kdysi stával k ochraně důležité obchodní cesty, vedoucí těsnou soutěskou údolím Bečvy. Zbořen byl v XIV. stol. sončasně s několika okolními hrady, jako sídlo loupeživého rytíře. Odtud je malebná vyhlídka na teplické údolí s lázněmi a na sanatorium na protějším kopci. Dřevěná lávka přes Bečvu vyhliží odtud jak spojené ruce Oderských hor a Karpat.

Pěšinou po hřebenu výšiny, dojdeme k známé Propasti. Široký, strašlivý otvor se tu rozevírá. Rozervaná skaliska na straně severní a severozápadní tvoří příkré stěny, obydlené okřídlenou havětí. Jižní strana méně prudce se sklánějící dovoluje sestup až k jezírku na dně propasti. Propast je hluboká 71 m, jezírko 36 m. Voda v něm je ohýcejně čistá, zeleně zbarvená. Obsahuje velké množství kysličníku uhličitého. Propast vznikla působením vody. Základní horninou nejen Hůrky, ale i okolních kopců je vápenec devonský, ve kterém vody vyhloďaly dutiny, jež po tisíciletí nabyla ohromných rozměrů až po strop, který, nemáje dostatečné podpory a nemohá snést tlaku povrchu se zřítil.

Původ a vznik Propasti opředl lid mnoha pověstmi.

Propast.

Od Propasti sejdeme pohodlnými serpentinami k Bečvě, přejdeme lávku a jsme v Teplicích, které rok od roku jsou zvelebovány.

Vedle nově upravené lázeňské budovy skromně se krčí původní baroková kaple sv. Peregrina z XVIII. stol. s oltářním obrazem F. A. Sebastiniho. Na vkusně upraveném nábřeží je zachyceno bohaté zřídko kyselky. Serpentinou od kaple přijdeme k vchodu do jeskyň a za malé vstupné můžeme shlédnout zajímavé »podsvětí«.

Silnice a chodníky po obou stranách Bečvy po jejím toku zavedou nás zpět do města.

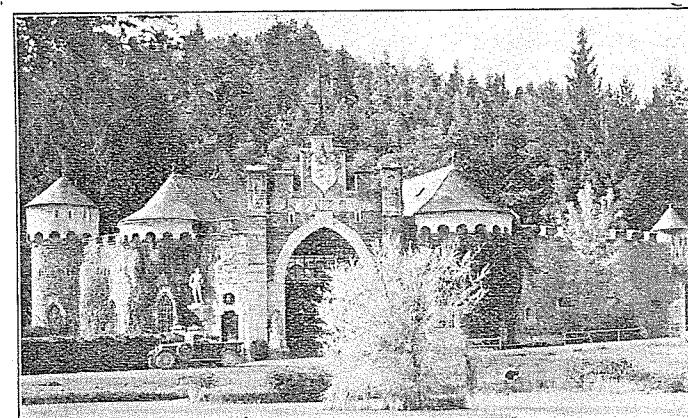
Popeláč, Zbrašov, Mariánské údolí.

Od silnice, vedoucí kol městských sadů na Zbrašov, odbočíme za starou Střelnici napravo chodníkem k lesu na kopec Popeláč (Bílý kámen). Ještě počátkem minulého století se tu pálivalo dříví na popel a dělali z něho potaš,

kterého se užívalo při prádle místo sody. Odtud název Popeláč. S kopce je nejpěknější celkový pohled na město a dál, až k posledním výběžkům Jeseníků.

Mírně stoupající silnice zbrašovská, míjí po obou stranách rozsetá letoviška, hotely a pensionáty. Za grandhotelem Klíč, odbočíme k sanatoriu, a odtud lesním chodníkem proti toku Bečvy sejdeme do Mariánského údolí se slunnými stráněmi a pěknými lesy. V blízkosti nalézá se mohutné hradisko u Ústí a na protějším břehu Bečvy jsou rozsáhlé lomy a vápenky Černotínské.

Vody Bečvy skýtají možnost příjemného projíždění na lodičkách a kanoích a její tůně a střídající se písčité mělčiny, vábí k vykoupání.

Hrad Kunzov.

Na Kunzov.

Wilsonovou třídou, odbočíme vlevo pod železniční viadukt chodníkem až ke splavu potoka Veličky a přes lávku na silnici, vzhůru do kopce. Za hostincem Urbanovým se cesta opět svažuje a za půl hodiny jsme ve vesnici Hrabůvce s velkým kamenným lomem. Za vesnicí v tichém údolí u cesty na Radíškov, překvapí nás gotický hrádek Kunzov, postavený na počátku tohoto století továrníkem Kunzem. Je vlastně jen dokonalou napodobeninou, ale krásou a ušlechtilostí forem mile překvapí.

Výlety celodenní.

Zříceniny hradu Puchartu. Na Potštát.

Silnicí Wilsonovy třídy pod železniční viaduktem přijde-
me za hodinu do Olšovce; za ním cesta na Potštát vede
svěžími tichými lesy pod příkrými stráněmi, dotkne se
opuštěných břidlicových lomů a míjí strmé skalní stěny,
se kterých podle pověsti skočil na koni poslední držitel
hradu Puchartu, loupeživý rytíř, když nemohl uniknouti
pronásledovatelům. Jsou zde dvě výletní restaurace: U
Jeleního skoku a výše Tlustý Jan. Za ním pěšinkou vzhůru
do kopce přijdeme ke zříceninám hradu Puchartu,
rozbořeného markrabím Karlem, počátkem XIV. stol.
Tlustý Jan je též stanicí autobusové linky Hranice—Potštát a zpět. Potštát je staré, rázovité horské město německé,
které mělo ve středověku značný význam jako středisko německé kolonisace. Je tam i česká menšina s jednotřídní českou školou. —

Náměstí zdobí 3 kamenné sochy, z nichž socha Matky Boží je dílem uměleckým, pořízeným hranickými a olomouckými občany z vděčnosti za záchranu před morem, který v letech 1713 a 1714 v okolí zle rádil. — Za shlednutí stojí sbírky v zámku majitele panství, Defours-Walderode.

Zříceniny hradu Drahotuše, Peklo.

Od vojenské akademie silnicí do Drahotuše. Na náměstí za kostelem odbočíme vpravo cestou na Milenov a odtud do Podhoří. Lesnatý, homolovitý kopec nad vesnicí ukryvá zříceniny starého hradu Drahotušského, jež pěčí držitel lipenského velkostatku jsou odkrývány a restaurovány. Vede sem stezka vedle podhorského kostela. Trosky by mohly vyprávět a svém původu za Přemysla O. II., o loupeživém rytíři Bedřichu z Linavy, i o mocném rôdu Pernštejnů. Hrad zpustl po válkách husitských koncem XV. stol.

Serpentinou od hradu sejdeme do krásného údolí Peklo, které pro svůj romantický ráz bývá hojně navštěvováno. Osvěžení možno dostati v hájovně.

Hrad Helštýn — Týn — Lipník n. B.

Pěknou a nejčastěji podnikanou delší partií do okolí Hranic je výlet na Helštýn. S kamenného mostu přes

Bečvu dáme se kolem sokolovny ulicí Havlíčkovou a ko-

Pohodlnou značkovanou cestou, vedoucí stále tichým
lesem, dojdeme za dvě a půl hodiny na hrad, jehož mo-
huiná zřícenina ovládá dosud pyšně šírý kraj. Patří svou
rozsáhlostí mezi největší hrady moravské. Vchází se přes
široký příkop vylámaný ve skále. Kdysi tu byl zdvihači
most, jak dosvědčují ještě kladky v bráně. Zed za pří-
kopem je neobýcně široká, až 9 m. Ze Široké je nád-
berný pohled do údolí Bečvy a na okolní vrchy. Na hradě
je hostinec. Rozsáhlými zříceninami provádí průvodce.

Druhá cesta na Helštýn vede po lesnatých svazích Kar-
patiských. Je zajímavější prvé, poněvadž otvírá překrásný
pohled do údolí.

S Helštýna sejdeme do vesničky pod hradem, Týna, vyhledáme domek, ve kterém r. 1854 bydlel Bedřich Smetana a na hřbitově navštívíme hrob Smetanovy dcerušky Gabrielky. Z Týna za hodinu jsme v Lipníku. Lipník, průmyslové město, s pěkným bývalým klášterem piaristů, (zachovalý barokový chrám sv. Františka) rene-
sanční zvonici a místy zachovalými hradbami. Vlakem za
20 minut jsme v Hranicích.

K pramenům Odry.

Krásný výlet přes Drahotuše, Milenov, Podhoří, Peklo až k myslivně; odtud lesní cestou na Slavkov, Ranošov a Kczlov a odtud asi za 20 minut v lese objevíme kapličku se studánkou, pramen Odry. Zpět můžeme z Kozlova do Vel. Újezda, odtud autobusem do Lipníka a vlakem do Hranic. Nebo od pramenů kolem ranošovské myslivny červeně značkovanou lesní cestou k staměřické škole a odtud autobusem do Lipníka na nádraží.

Na Veselíčko.

Lesní partie nad Veselíčkem lákají též k hojně návště-
vě. Na Veselíčku je zámek s pěkným parkem. Ze stanice
Prosenice—Radvanice je na Veselíčko $\frac{3}{4}$ hodiny. Ne-
opomeňme si v lese na Zámeckém kopci vyhledat pomník — památník napoleonských válek. Pěkné partie jsou u Švýcarského domku a na Lukavci. Nazpět můžeme lesem do Staměřic, přes státní silnici do lesa ke studánce u sv. Autoníčka s železitou vodou a pak ze Staměřic autobu-
sem do Lipníka a vlakem do Hranic.

Další větší výlety jsou na Starý Jičín, Radhošť a Hostýn.

**Seznam hotelů a pensionů
na katastru Hranice - Zbrašov včetně lázní
Teplice nad Bečvou.**

Název hotelu neb pensionu	Jméno a při- jmení majitele neb nájemce	Bydliště	Celkový počet po- kojů (po- čet posteli)	Kdy otevřeno
Hotel Brno	Čermák Jan	Hranice 27 Žerotínovo n.	17(24)	celoročně
Restaurace u Skřidlů	Skřidlo Jos, nájemce:	Motošín 2	5(7)	celoročně
Hotel Kino	Zaoral Flor.	Radnická ul.	4(6)	celoročně
Hotel Spolkový	nájemce: Tvarzik K.	Jiraskova u. 7	4(6)	celoročně
Hotel Černý orel	nájemce: Hauke Oskar	Pražákové n. 3	4(6)	celoročně
Hotel Moravia	nájemce: Klier Hugo	Pražákové n. 4	12(15)	celoročně
Hotel Koruna	nájemce: Vadura Al.	Teplická 7	5(8)	celoročně
Hotel Litovel	nájemce: Kučík Gus.	Tedlická 1	8(12)	celoročně
Restaurace u Halenčáků	Halenčák Jan	Wilsonova 40	6(11)	celoročně
Vila „ Milča “	Večeřa Rich.	„U Teplice“ 1020	18(28)	celoročně
Vila „ Hanačka “	Jiráčková P.	Teplická 990	18(18)	v sezónu květen až červen
Léčebný dům „ Praha “	Pensijní ústav zaměst. nemoc- nenských po- jišťov. v Praze	U Teplice	38(49)	v sezónu květen až červen
U Pušnerů	Pušnerová L.	Hranice U Teplice 1100	26(39)	celoročně
Vila „ Milena “	Holubářova M	„ „ 988	18(28)	květen - září

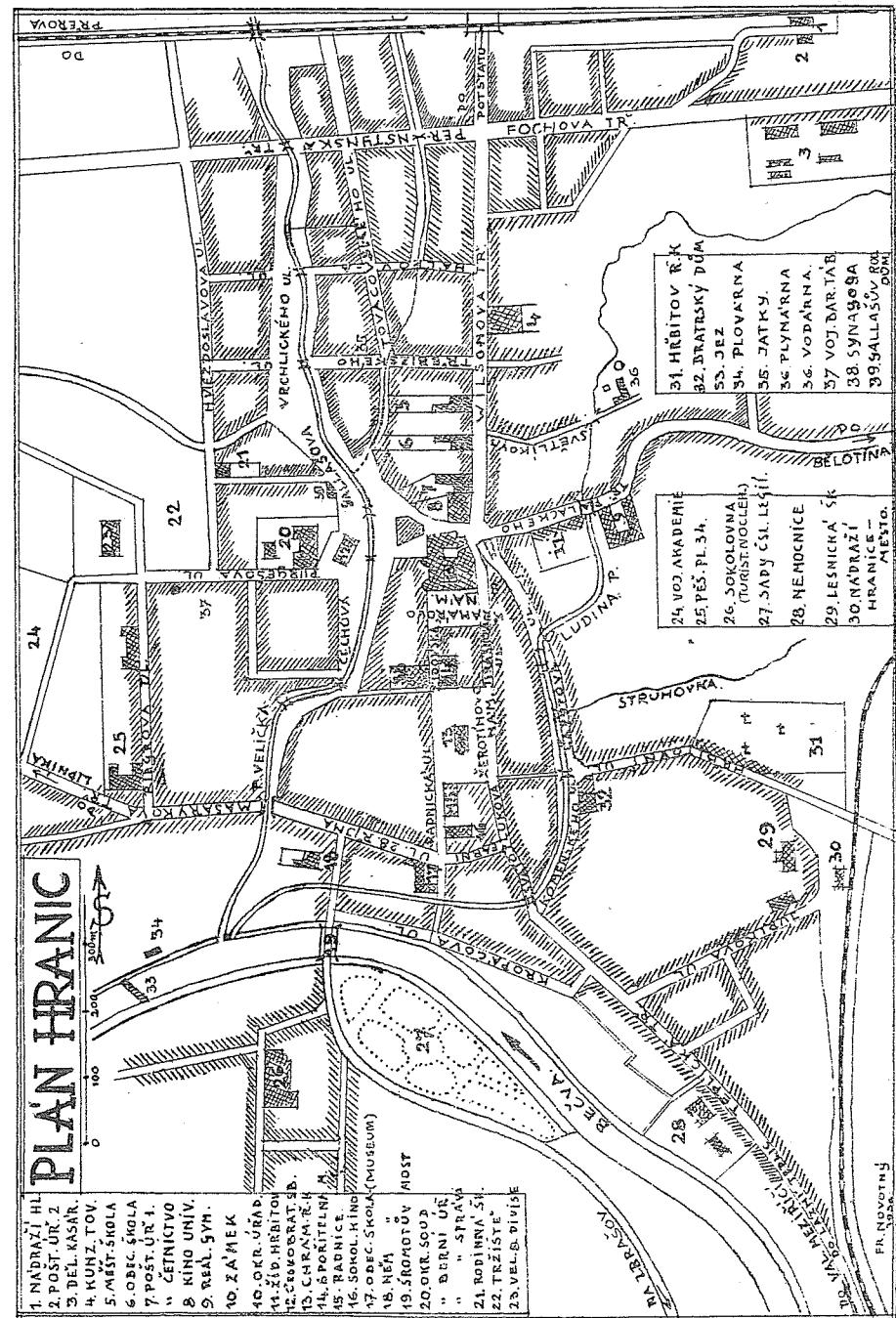
Vila „ Rezi “	Štefanová T.	Fuskova promenáda	5(9)	celoročně
Pensionát „ Zátiší “	Kožušníček Al.	U Teplice	18(24)	květen září
Vila „ Rozálie “	Vodák Hugo	Teplická 897	10(20)	v sezónu
Pensionát „ Vlasta “	Kněžská nemo- cen pojistov. v Přerově	U Teplice	19(28)	v sezónu
Vila „ Květa “	Řádové sestry Dominikánky se sídlem v Repčí- ně u Olomouce	Teplická	14(23)	pro vlastní potřebu v sezónu
Vila „ Lína “	MUDr. Lína Poláčková	Pod Hůrkou	4 ložnice	
Lázně Teplice n. Beč	Maj. Ustřed. soc. pojistovna v Praze.			
Láz. budova	nájemce: L. Rihovský	Zbrašov	36(46)	v sezónu od 1. kvě. do 30. září
Lázeňská restaurace	„	„	15(15)	v sezónu
Budova Kamenka	„	„	10(16)	v sezónu
Lazeňský pavilon	„	„	56(75)	v sezónu od 1. pros. do 30. září
Sanatorium	„	„	70(185)	příšt. roku.
Další pensiony v kat. Zbrašov.				
„ Na vý- sluní “	Smetanová A.	Zbrašov 54	3(6)	
Vila „ Slovanka “	prof. F. Pitner	„	43	12(22)
Hotel Rýpar	An. Rýparová	„	51	10(18)
Pensionát Ostravanka	J. Hlaváčková	„	56	17(25)
Hotel „ Bláha “	Jos. Bláhová	„	42	17(22)
Vila „ Rozmarin “	Jos. Růžička	„	56	7(12)
Vila „ Lesana “	J. Tebichová	„	50	8(14)

Hlavní výsledky sčítání lidu ze dne 1. XII. 1930
pro obec Hranice.

1.	Obydlených domů	1.004
2.	Bytových stran	2.417
3.	Přítomných obyvatelů úhrnem	10.826
	v tom: mužů	6.185
	žen	4.641
4.	Z nich bylo náboženského vyznání:	
	římsko-katolického	8.694
	českobratrského evang.	453
	německého evang.	60
	evang. reformovaného	5
	pravoslavného	46
	československého	577
	starokatolického	3
	israelského	192
	aug.-evang. ve Slezsku	32
	řecko-katolického	195
	jiného a neudaného	59
	bez vyznání	510
5.	Československých stát. příslušníků	10.601
	Z nich bylo národnosti:	
	československé	9.007
	německé	1.127
	ruské	203
	polské	108
	maďarské	11
	židovské	141
	jiné a neudané	4
6.	Cizích státních příslušníků	225
7.	Přít. obyvatelů povoláním příslušných	
	a) k zemědělství, lesnictví, rybářství	637
	průmyslu a živnosti	3.208
	obchodu a peněžnictví	983
	dopravě	891
	veř. službě a svob. povoláním	784
	vojsku	2.493
	dom. a osob. službám a j. povoláním	
	b) Osoby bez údaje povolání	1.830

Literatura a pomůcky:

V. V. Bartovský: Hranice—lázně Teplice 1924. — Č. Kramoliš: Almanach a katalog krajinské výstavy Poběžví v Hranicích 1927. — B. Indra: Hranice a okolí. Brno 1934. — Florián Zapletal: Hranice a jejich zámek. Záhorská kronika roč. XVI. a XVII. — Zprávy jednotlivých úřadů, škol i spolků.

Lázně
TEPLICE nad Bečvou
a sanatorium
léčí: SRDCE, nervy, ledviny,
ústroje zažívací, Basedow
a cnemocně ženská.
Přírodní uhlíčité lázně. — Vodočebný
ústav. — Elektroterapie. — Výhodné
léčení. — Řízené ceny.
V květnu měrný denní paušál.
Informace: Správa uhlíčitých lázní
Teplice n. B.

V. Kopecký,
stavitel
v Hranicích.

Telefon 83.

MORAVSKÁ BANKA

odbočka v HRANICÍCH
(Žerošínovo nám. - roh Svatopluk. ul.)

vyřizuje kulantně veškeré bankovní
obchody.

Vklady - Úvěry.

Koupě a prodej cenných papírů —
Pověřenky — Vadia a kauce — Výměna
cizích peněz.

Akc. kap. a res. fondy přes Kč 80,000.000-

Vklady přes Kč 1,500.000.000-

Telefon: 16.

Ukládejte své úspory do

Městské spořitelny v Hranicích,

která vám je bezpečně spravuje.

Pošt. spoř. Praha 69.989, Brno 113.793.

Telefon č. 29.

Stavitel

VLADIMÍR HUDEC

projektuje a provádí levně
a výhodně veškeré
stavby.

HRANICE, Jurikova ul.

Telefon 96.

Vklady

nejvýhodněji

u Kontribučenské záložny
v Hranicích

nejstarším peněžním podniku na okresu.

Čís. pošt. spoř. 106.262.

Čís. telefonu 50b.

Výpůjčky

Většinu šločků Hranic zapůjčila

knihtiskárna
„SNAHA“
v Hranicích.

Doporučujeme tento závod ku zhotovení
veškerých tiskopisů.

Pracuje rychle — vkusně — levně.

EDUARD NELHIEBEL,

stavitel

HRANICE

Projektuje a provádí veškeré práce
stavitelské.

Karel Zaoral,

umělecký foto - atelier
Hranice.

Snímky v této brožuře jsou z našeho atelieru.

Zkuste letos CHVATÍKOVY světoznámé hrachory.

Dopište si do
Bystřice pod Hostýnem o ceník.

Stojí Vám to za to, abyste se o něj zajímal.

KNIHA O HRAWICKU

připravuje se již pilně do tisku. Vydá ji Okr. hospodářský spolek hranický za redakce prof. A. Musiola. Kniha má vylíčiti vývoj okresu v letech 1900 až 1935 jak postránce kulturní, tak hospodářské. Upisování knihy je již v plném proudu. Obsáhne asi 260 stran a bude mít hlubotiskovou přílohu obrazovou. Cená je 30 Kč, po vyjítí 40 Kč.

Antonín Fröhlich:

Záhorská svatba.

Clověk prý je třikrát divný na světě, praví přísloví: když se narodí, když má svatbu a když umře.

Všechny tyto tři nejdůležitější doby života lidského náš lid za starších časů obetkař krásnými a významnými obřady a obyčeji. Tehdy také zúčastnila se těchto událostí celá obec jako jedna rodina. A tak zvláště svatba byla radostnou událostí a vzácnou slavností nejen dyou rodin a jejich příbuzných, nýbrž celé obce. Svatební obřady doprovázely nejkrásnější a nejsrdečnější písň, k nimž se družila hudba a tanec. I prostonárodní řečníctví poskytnuta tu vhodná příležitost povznesení se na stupeň pozoruhodný.

Promluvy, které řečníci svatební přednášeli, pokud byly obsahu významného, pronášeny byly vesměs jazykem spisovným, žertovné pak řeči obyčejně nářečím domácím. Vážné promluvy řečníci nazpaměť se naučili, kdežto řeči žertovné bývaly z velké části improvizovány a řečníci snažili se vždy něco nového pověděti a hosty náležitě povabovati.

Tak v »Moravské svatbě*) v úvodu pojednává o svatbě F. Bartos. Hanáckou svatbu popsal F. Skopalík ve svých »Památkách obce Záhlinic« II., str. 30.—43. (1885). O Záhorské svatbě prvně napsal P: František Přikryl v »Záhorské kronice« roč: I., str. 61.—73. v roce 1891, později týž v Z. k: roč: III: (1907), čís. 4. a 5., kdež otisknutý obrázky »Svatební vůz s družičkami« a »Svatební vůz s peřinami«, kterýžto článek byl znova uveřejněn v Záhorské kronice roč. IX. (1926), str. 11.—15. a 75.—78. Zkrácený popis svatby na Záhoří podle Fr. Přikryla uveřejnil i s 2 obrázky V. Bartovský v: Vlastivědě moravské: »Hranický okres«.

Zásluhou Msgr. Th. dra. Františka Přikryla, t. č. papežského komořího a děkana v Drahotuších, uspořádána byla 23. července 1893 překrásná národopisná záhorská slavnost a výstava v Dřevohosticích²⁾. Tehdy byl dr. Přikryl kaplanem v Soběchlebích, kdež r. 1891 začal vydávat Záhorskou kroniku. Na slavnost do Dřevohostic přijel vzácný host Fr. Bartoš, školní rada z Brna, který chtěl uviděti Záhoráky v lesku. Záhorskou svatbu předvedly Žákovice s chasou z Bezuchova a Blazic. Úprava nevěsty, družiček a mládenců se ženichem byla překrásná. Profesor Josef Klvaňa z Uh. Hradiště fotografoval skupinu za skupinou. Menší skupina z této »Záhorské svatby« uveřejněna byla v Z. k., roč. VIII. (1925) str. 4: a »Nevěsta záhorská« v Z. k. roč. XII. (1929) str. 2.

Ze staré svatby nezbylo v dnešní době než hostina, někdy snad mnohem nákladnější a rozmanitější a konec konců — trochu poluvu. — —

Na přání občanů ze Záhoří, kteří míní při letních slavnostech vypravit záhorskou svatbu, uvedl jsem vše, co o záhorské svatbě bylo uveřejněno s dodatky hlavně Josefa Chytila, t. č. výměnkaře v Rad-

¹⁾) Vydal v Knihovně českého lidu F. Šimáček, Praha 1892.)

²⁾) Srv. „Záhoráci“ (P. Fr. Přikryl, Soběchleby 1893.)

kových čís. 3., který na mé vyzvání sepsal vše, co jako starší družba říkal v roce 1887 na svatbě Lenochové v Sohěchlebích, kterážto svatba byla velmi navštívěna a na níž tehdy vybral »do vody« 34 zlatých, na tehdejší dobu obnos velmi značný.

Přijde-li ženich k nevěstě na námluvy, bývá vlídně přijat, ale nevěsta se vytrati do kuchyně. Napřed odbývá se »srokování«. Přede dvěma sousedy z obce, upíše otec nevěstě věno a zase naopak zavádí ženich nevěstě své jméni, aby vším společně hospodařili, až budou svoji. Pak jde družba pro nevěstu, doveze ji doprostřed jizby a ona se musí ženichovi podívat do očí. Opět odejde, ale dvěře od kuchyně si nechá odchýlené, aby všechno slyšela. Některý den po tom jdou obě strany na kancelář (k soudu), vše si před svatbou písemně »vypravit«. Za tři týdny bývá svatha.

Týden před svatbou pozve si ženich (nevěsta) družby (družičky), aby tito na jejich svatbu náležitě se připravili, hlavně starší mládenec, který mává úkol řečníka. Zdavky bývaly vždy v úterý. V neděli před svatbou sešly se družičky v domě u nevěsty, kde se svatební veselí odbývati mělo a dělaly »lukše« (nudle). Dva družové, jeden z nevestinných a druhý z ženichových přátel chodí zvát na svatbu. Mládenici mají opentlené hláčičky a kyticu za kloboukem. Při selské svatbě zvou všechny — dům od domu. Při vstupu do domu říkají:

Vzácní páni, ušlechtilí,
přátelé nám velmi milí,
z lásky nás přivítejte,
nic nám nezazlívjte,
vstup do vašeho domu,
jemuž čest a chvála k tomu,
vysláni jsme za zvěsty,
od ženicha a nevěsty,
s námi vroucí prosbu skládají,
vás všechny z domu žádají,
abyste se za ně nestyděli,
jejich svatbu oslaviti chtěli.

Bude-li vám syn se ženit,
nebo dcera svůj stav měnit,
eni rádi v každém čase,
opláti vám totéž zase.
Nebudou-li ale mocí,
vděčností se odsloužit,
chtí se modlit k Bohu Otci,
by vám ráčil život prodloužit.
Pán Bůh vám to odmění,
na zdraví i na jméní.

P. b. p. J. K.

Zvaní mezi řečí mísí se mluvčímu, aby ho v řeči zmýlili (pro žert) a jemu se mohli vysmát.

Hospodyně donesla chleba družbům, aby si ukrojili a řekla: »Ukréte si našeho chleba, aby té nevěstě kury nesly!« Někdy pro žert podávala vařechu místo nože.

V neděli se chystá již na svatbu. Pekou se koláče velké a malé, tak zvané růže. Peklo se do úterka, neboť mnoho koláčů rozneslo se po dědině i přes pole darem za »póčku« (půjčku). Každý dostal dva velké koláče trnkové, hruškové, nebo tvarohové a několik růží, k tomu sklenici sladké.

Když ženich odchází v úterý ráno z otcovského domu, loučí se nejstarší družba:

Milý ženichu!

Přišla doba, že máš se s rodiči svými, bratry, sestrami rozloučiti a ku novému stavu manželskému se uchýli. Uvaž, milý synu, jaké velké starosti rodiče s tebou zakusili! Ať jejich starost utkví v srdeci tvém; rádně ku eti a chvále boží tě vychovali.

Hleď je ve stáří podporovati, v nemoci ošetřovati a po smrti za ně se modlit!

Nezamítej ruky pomocné, dej se vésti, řídit a chrániti!

Vám, drazí rodiči, vroucí díky vzdávám za jeho vychování a slušně vás žádám o otcovské a mateřské požehnání.

Dej ti Pán Bůh vsemohoucí požehnání nejhynoucí, abys mohl vorně žít s patronem tvým k nebi jít — ve jménu Otce i Syna, ducha sv. amen.

Ženich odjede z domu.

Za starých časů jezdilo se pro nevěstu v malém žebřínáku t. zv. fasuňku čtyřmi koňmi. Všechny dróžky a družby, také ženich s nevěstou ve voze stávali, při tom zpívali různé národní a veselé písni. Čím víc měla nevěsta »dróžek« (družiček), tím větší svatba a bývalo jich i přes 30. Kdo z přátelstva měl nejpěknější koně, ten vezl ve »fasuňku« »štyrema« (čtyřmi) všecky dróžky i s nevěstou vzaču na ověnčeném voze, žebřínáku. A měl po těch bezedných cestách záhorských co vézt! Na to vzpomíná ve »Vzpomínkách³⁾ děkan Antonín Sehnal. Jednou byla svatba z Bezuchova a museli jet na Symru okolo lesa Hrachovce. U lesa uvízli a volky nevolky, musely dróžky seskákat do bláta, vytáhly prázdný fasuňk a jak dróžky vypadaly, můžeme si myslit. A což, když je forman někdy vyvrátil všechny do bláta!

Když přijel ženich do vesnice pro nevěstu, vesnická mládež jej »zatahovala« a žádala po něm, aby svou nevěstu vyplatil. Dva chasnici drží provaz, ozdobený lipskými šátky, jiní podržují koně a jiní mluví k ženichovi:

Vítáme vás, pane ženichu a upozorňujeme vás,
jak jste se opovážil do naší zahrádky vkráčeti,
a nám tu nejkrásnější růžičku utrhnouti.

My vás upozorňujeme, chcete-li jí mítí,
musíte ji zlatem i stříbrem vykoupiti.

Také dávají mu různé otázky, pro co jede a j., a dávají zavdanou ženich však do »sezdání« nemá pítí, ani kouřiti) ostatním svatebčanům.

U domu svatby čeká nevěsta a vítá ženicha i ostatní hosty podání ruky a uvádí je do domu. Po náležitém občerstvení, před odchodem z domu nevěsty, mluví starší družba:

³⁾ Vydařil nátlakem vlastním v Rapotině 1991.

Nežli z domu vykročíme, dobrou věc si vypovíme.
Tato věc jest poklad sladký, požehnání otce, matky,
které nevěstě i ženichovi nad zlato i stříbro hoví.
(Slovo k nevěstě.) Milá nevěsto!

Přišla doba, kdy máš se s rodiči, bratry, sestrami rozloučiti a ku nastávajícímu stavu manželskému se uchýlit. Uvaž mnohých strastí, kterých matka tvá od útlého mládí s tebou zažila, kteráž hned od kolébky všechny síly pro dítě obětuje.

Starostlivost otce ať utkví v tvé paměti, neboť tito mnohé těžkosti s tebou zakusili, rádně a ku cti a chvále Boží tebe vychovali. Hled' je vždy chtiti podporovati, v nemoci ošetřovati a po smrti za ně se modlit. Nezamítej ruky pomocné, dej se vésti, řídit a chránit, pak můžeš říci, vše mohu ve jménu Páně, který mne chrání.

(Slovo ku všem hostům.)

Drazí přátelé!

Není dobré býti člověku samotnému, prohlásil sám Pán Bůh, otec nebeský, když stvořil tento svět a postavil do něho v ráji muže Adama, aby jím vládl. Rozmlouvaje s Adamem, dával mu různá naučení. Adam byl moudrý, ale jeho moudrost nedostačovala k pravé blzenosti jeho, neboť srdce jeho toužilo po štěstí. I otázal se Boha, Otce svého:

»Pane, proč jsi mi dal srdce? I řekl Hospodin, aby milovalo a dopustil na Adama spánek a vyňal zebro z boku jeho, učinil mu pomocnici Evu, požehnав jím, řekl: »Rostež a množte se!« Tak i tobě, milý ženichu, prozřetelnost božská dává rukou starostlivého otce a pečlivé matičky společnici, jako kvítek vypěstěný.

Bud' pamětliv toho, važ si svých i jejích rodičů, jakož i družky svého života, aby se na vás vyplnilo to, co si vaši rodičové přejí.

(Slovo k oběma snoubencům.)

Milí snoubenci!

Významný jest pro vás dnešní den, kdy máte přistoupiti ku oltáři a přijati svátost stavu manželského, o níž praví apoštol Pavel: »Svátost stavu manželského jest veliká v Kristu a církvi.«

Jest vám otce, matku, bratry, sestry opustiti a býti dva v jednom těle. Lehká břímě jest, táhnou-li je dva spojenými silami, těžší však jest, táhne-li jeden vpřed, druhý vzad. Neopouštějte se v nouzi, nouze, která často k Bohu přivádí, kěž vás učí, abyste vzájemně poznávali svou šlechetnost velké povinnosti, z nichžto kdysi mět klášti budete, vzali jste na sebe, svazek vás hude v rukou nejvyššího, jenž dí: »Dobrého ducha dám těm, kdo mne o něj prositi bude.« Pročež proste Pána Boha, aby vám rácil žehnati ve stavu vám nastávajícím, abyste lehceji snáseli strasti tohoto života, jsouce též jedna vůle, jedno srdce v časných i věčných záležitostech!

Nyní starší družba prostře turecký šátek před rodiče nevěsty, kteří sedí připraveni ku požehnání a promluví starší družba prosbu k rodičům za nevěstu:

Drahý otče, dobrá matičko,
dovolte mi slovíčko
já chci místo dcery vaši,
nad zlato vám jesti dražší,

vroucí prosbu promluvit,
an ji mluvit nedá cit.

Prosím vás pro Boha, Otce, Syna, Ducha svatého, abyste ji odpustili, vše co vám v životě zlého učinila. Též vám vroucí díky skládám za její vychování a vás slušně žádám, abyste ji pro ten stav nový dali své požehnání.

(Za rodiče řečník ku dceři:)

Dejž ti Pán Bůh všemohoucí, požehnání nehynoucí — milost Páně sejdí s nebe, obhaj v etnostech vždycky tebe, abys mohla svatě žít, s andělem tvým k nebi jít, bychom tě co rodičové, našli v rajské vlasti nové.

Žehnají oběma:

Dejž to, Pán Bůh, otec věčný a Syn v lásce nekonečný, a Duch svatý darcův plamen, jímž buď věčná sláva amen.

Za budoucího tchána mluví řečník:

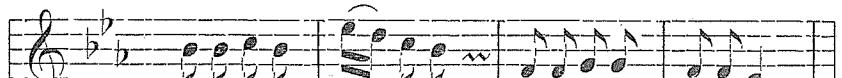
Milý zeti, drahý synu! Na své srdce tebe vezmu, dejž ti Pán Bůh všemohoucí, požehnání nehynoucí; jakož i Syn i Duch svatý, bys byl na etnosti bohatý.

Co se jednou přihodilo při takovém odprosu:

V Soběchlebích v Dolním konci dědiny u Symersků vdávala se dcera z vémény, kerá stojí vedle Králeků a vedle kovárny. Muzikanti při odprosu stáli na úzké náspě, pod níž byla luža naplněná hnojívou. Nevěsta se lóčí s rodiči, děkuje jím za vychování a muzikanti spustili:

Spánem Bohem, dveři moje, co chodily nohy moje,

spánem Bohem dveřičky, co chodily nožičky.

Kapelník klarinetista najednou »žbluňk!« a už byl v luži a jen bubliny ukazovaly, kde i s klarinetem se octl. Pomohli mu kamarádi, ale měl chudák dlouho památku na tu svatbu.

Odchází všichni, nasednou na vozy a muzikanti zahrají známou píseň: »Loučení, loučení, což jest to těžká věc.«

Mládež nesvatelní na vhodném místě opět zatáhne svatebný řečník promluví k ženichovi a nevěstě:

Za své vzorné vyplacení, Pán Bůh vám dej požehnání!

Bud'te šťastni obaplně, ať vás minou doby bolné.

Díky oboum vyslovujem, přátelstvím se zavazujem.

Tu i nevěsta dává zpropitné, jakož i ostatní svatebčané. Zatahující pocíti všechny »zavdanou«.

Po zdavkách při návratu zatahují starší ženy, žertovně přistrojené za muže (jako fotograf, hvězdář a pod. pro smích a žert).

Praví:

Vítáme vás, mladí manželé,
do kruhu nás všechn vesele.
Dej vám Pán Bůh štěstí, zdraví,
v rodině pak pokoj pravý.

Všem opět zavdají rosolky. O žerty a vtípy není potíž. S hudbou vyprovodí je před dům svatby.

Přichází-li nevěsta do domu ženichova, bývá v předsíni pohozená metla. Je-li nevěsta vtipná, má tu to zvednout a dát na pravé místo.

Rodiče ženichovi přivítají nevěstu:

Vítej, dcero milá, dej Bůh, abys šťastná byla.
S tebou v domě požehnání, ať setrvá do skonání.

Začne krátký stolování bez ceremonií a pak jde se do hostince. Před večerem se vrátí svatebčané nazpět a je hlavní hostina v domě svatby.

Tu sesednou se drůžky samy bez mládenců a bez novomanželů v čelo jízby a zpívají, zatím co družbi obsluhují hosty:

1. Za stoly sedáme, nevěsty tu nemáme,
2. Nevěsta nechce jít, nemůže se osmělit,
3. Nevěsta již ide, svou hlavičku skloňuje,

1. doveď nám, ji starší družbu, doveď nám ji starší družbu, ať ji zapíráme.
2. že prý dneska u muziky, že již dneska u muziky svůj vínek má půzblýt.
3. že již večer o půl noci, že již večer o půl noci svůj vínek posbude.

Při třetí sloce vede družba nevěstu. Nevěsta se usadí mezi drůžky do kouta za stůl. Družba přinese na míse pšenku (žito) a říká:

Vzácní hosté, milí páni, mám vám předněst požádání.

Že prý noví manželé jsou osoby nesmělé.

Neví, zda-li tchyně nebo tchán darem dají kolébku a poviján.

Ženich prý se nevýže na štědrotu Paříže,

která pouze pro poklonu, prý že třicet milionů
na kolébku věnovala, jež své císařovně dala.

Ženich prý jen žádá a nevěsta bude ráda,

kolébečku dubovou, ale přece takovou,
co by sama kolébala, uspávanku zazpívala.

Vesele, muziko, vesele!

Družba předloží misku před nevěstu a družičky. Všichni zpívají, hudba přihrává:

1. Hrejte ji, hudci, hrejte ji, hrejte ji, hrejte ji, hrejte ji,
2. Hrejte ji, hudci, vesele, hrejte ji, hrejte ji, hrejte ji, hrejte ji,

1. jeho ta - tínu, neste ji, jeho ta - tínu, neste ji.
2. ať se ji srdce zasměje, ať se ji srdce zasměje.

První sloka zpívá se stále dotud, až přijde volaný a vloží peníz do žita před nevěstu a poví něco žertovného, na př.: »To ti dávám, kup si, co máš ráda«. Jiný řekne: »To ti dávám ze své kapse, abys měla do roka chlapce«. To se zpívá potud, až se celá svatba vyvolá. Družbi, družičky a ostatní hosté »masti kaši« hromadně, aby se všecky dlouho netáhla. — Také někde volá starší dróžka toho nebo druhého, ku př.: »Pane ženichu, pojď nevěstě mastit kašu!« Předně volají otce, matku, bratry, sestry, ženicha a pak ostatní.

Opět všichni zasednou a družba nese mísu polévky luksové, zastaví se ve dveřích a říká:

Poslyšte, páni hosté a přátelé!

Když stavíme nový dům, přihlížíme k základům.

Dnes ty naše kuchařičky uvařily nám slepičky,
k této dnešní hostině, tváříou se nevinně.

K těmto našim základům, zahraj nám, muziko, bum!

Muzikanti hrají »tuš«.

Jiný družba nese hovězí maso, jiný omáčku a při tom mluví:
Naše kuchařičky vaří, vždycky se jim nepodaří,
k omáčce jde chvála má, že valach s papučama
může po ní dobrě šlapat, ta se bude dobrě papat,
tej bych si chtěl nabrat domů, pěkný kousek masa k tomu.
Začne zpívat, družky mu pomáhají a hudba přihrává:

1. Rusava, Rusava, valašsky potůčky, nejeden valášek
2. Rusava, Rusava, kopco - vité pole, nevyjdeš do vrchu

1. namočil pa - pučky, nejeden valášek namočil papučky.
2. kdybys neměl hole, nevyjdeš do vrchu, kdybys neměl hole.

Čtvrtý družba přináší vepřovou pečení a mluví toto:

Velectěné družičky, má prasátko nožičky?

Jak vidíte, nožek není, tohle je k neuvěření.

Ó, ty naše kuchařky, to jsou pravda, taškárky!
samý si je připravily, přejeme jim té radosti,
máme vepře bez kosti.

Zpívá se písnička: »Černá vlna na bílém beránku«.
Hudba hraje »tuš«.

Ženy sejmou věneček nevěstě a zaváží ji pěkný šátek a honí se t. zv. kot (to jest chystání čistého domu pro nevěstu).

V předu postaví se muž se šátkem, kterým se spojí s první ženou a ostatní se chytí za ruce, doprostřed vezmou nevěstu a na konec připojí se muž s metlou. Takto seřazení čekají ve vedlejší místnosti, muzikanti počnou hrát »kota«, všichni zavýsknou a prolezou za zpěvu všechny místnosti hostince i zahradu.

1. Utekla mám myška přes naši zahradu do strniska, dnes nevěsto
2. Vyčistíme tobě býs se svým mužem chválila sobě útulné mí-

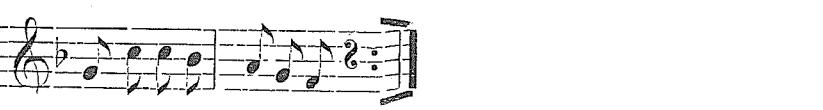
1. čistá, vyčistíme tobě všecka místa, pohoníme kota z kota do
2. stečko, chceme uchystat pěkné místěčko, by líbánky tvoje ve spaní-

1. kota, i kolem stodoly, podle plotu.
2. losti s mužem svým užila do sytosti. Tralala

la la la la, tra la la la la la la, tra la la la tra la la la

tra la la la la la la.

Dříve konaly se větší selské svatby 2 dny. Na svatbu se zahila jahlovice a svině a dovezlo se ze mlýna celé mletí. Pozvaní posílali na svatbu »póčku« (půjčku), měch žita, pak máslo, tvaroh, vejce. Někdy nebylo pro to na hůře ani místa.

Jídlo bývalo mnoho a brávaly se na svatbu i děti. A každý host dostal »veslužku«, veliký vdolek a do šátků schovávalo se maso, co nemohli snísti. Talířů a vidiček nebylo a lžicemi jedlo se ze společné misky, omáčka nebo »drohy«. — —

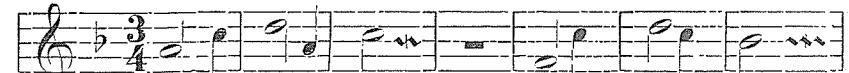
Druhý den vezly se peřiny do nového domova nevěsty. Nastrojil se žebříňák, aby do něj vešlo hodně mužů a žen, z nichž někteří se žertovně oblékli. Některý muž se přestrojil za žida, aby obchodoval s peřinami, jiný muž převlékl se za ženu a žena zase za muže. Tuse prodávají peřiny ženichovi a hostům. Do vozu zapřáhli 4 vrané koně,

tehdy velmi oblíbené a vyhledal se dobrý vozka, který dovedl dobře řídit 4 koně, neboť musel s nimi dělat pěkné kruhy a zatačky, aby to po selsky vyniklo a při tom hrochal bičem. Obecní buben tu ovšem uechyběl. Dojelo se ku stavení ženicha, kde hudba hrála a hosté stolovali. Když byli někteří hosté v hostinci, tak se dojelo k hostinci, aby se více jezdilo a více veselí užilo. Před 60 lety bývalo za vozem připojeno »páté kolo« u vozu.

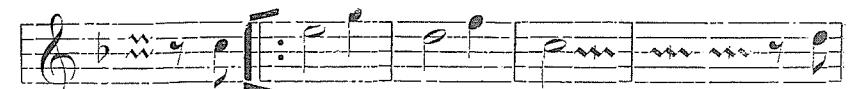
Předně ženicha vzali do práce a chválili mu zboží. Řečník k němu promluvil:

Vzácný pane ženichu, nechej různých cavyků,
zaplať peří stříbrem, zlatem, budeš dobré spáti na tem.
se svou mladou ženičkou, sousedovic Maruškou.

Ať se pěkné sny vám zdají, andílci ať vám zpívají.

1. Když já libě spím,
2. Anděl na nebi,
3. Pro tebe chci žít,

1. když se probu - dím,
2. jako tys byla,
3. přijď mi po smrti,

1. māš mne mi lo vat,
2. ženské - stvoření.
3. oči - zatlačit.

Ženich dal pár zlatých, i ostatní hosté platili, neboť ženy dovedly obchodovat. Také holič, který holil tríškou ze dřeva, vybral mnoho peněz, za něž příští neděli ženy pořádaly »haldamáš« s trachrou (hostinou).

R. Kout:

Slovník lipenského nářečí:

(Dokončení.)

Vyščíbraný (zub) vyštěrbaný

Výtažný pohodný — nevím, není-li to slovo odjinud, protože se tu také říká ras a jeho obydli rasovňa.

Vytknút si vymknouti si: vytkl si koleno, nohu.

Vyvrátiť skácti, svaliti (všeob.): on se vyvrátil (= skácel) — saně se vyvrátily.

Zabíjačka zabíjení vepře, vepřové hody i výrobky z vepře: máme dnes zabíjačku, pozvali nás na zabíjačku, poslali nám zabíjačku — zabíjať zabíjeti.

Záboj pokrutiny (všeob.)

Zadávať, zadať ukládati, uložiti: co máte zadáno z dějepisu?

Zadek slouží k vyjadřování příslovci: vzadu, dozadu a pod.: děte nazadek! --- sedíme nazadku — sedí-li kluk vzadu na voze, volají ostatní na vozku: Na zadku! — srovnej Předek.

Záduch záducha

Zahládnutí býti postižen hladem: kanárek, jak jednúc zahládne, tož brzo zahyne.

Zaječí zelí šťavel (rostlina).

Zákalec ze špatného těsta upěčený koláč (Týn).

Zakládat, založit se, sázeti, vsaditi se (všeob.)

Zaklehtačka jídlo, které je zaklehtané (= zakloktané) moukou, mlékem a pod.

Zakrlný zakrnely

Zaležet se uležeti se (všeob.): ovoce se zaleží

Záložek zákolník (hřeb držící líšeň).

Založit připřáhnouti k oji, když se na př. pomáhá jinému vytáhnouti vůz z bahna — založit se vsaditi se viz Zakládat se

Zalúčit zaloučiti, proměniti pole v louku

Zámět závěj (všeob.): spadl do veliký zámětě — zamětať zamétati a též zafoukávati sněhem: vás tam nezametlo?

Zamožit se státi se zámožným — slyšel jsem jen jednou (Sobíšky).

Zanýsf donéstti: on to zanese k vám.

Zapříhat, zapřihnút, zapřáhati, zapřáhnouti (všeob.).

Zarovno rovně, současně, zároveň (všeob.): snihu bylo zarovno se střechu.

Záruby traf u Týna, kde je hřbitov: šel do Zárub = zemřel.

Zasi zase (všeob.)

Zaskřečený (vejce), z kterého se nechce nic vylíhnouti, srovnej Skřečef.

Zásmažka jíška (všeob.)

Zatknut se zalknouti se: on se zatkli.

Zatmět spozditi se až do tmy: spíchejte se, ať nezatmíte!

Zavazet překážeti, vaditi (všeob.): zavazí vám to? — děcka enem zavazují.

Závdanek závdavek (všeob.).

Zárvbek místní jméno trati u Bečvy.

Zdechuň scípnouti (všeob.).

Zdohonit, zdohnat dohoniti, dohnati (všeob.): já vás zdoženu.

Zdovědět se dověděti se (všeob.): až se to zdoví, oni se to zdovijú.

Zdravý má 2. stupeň zdravší.

Zdrhnutí upláchnouti.

Zdržet vydržeti (všeob.): to je tak horký, že to nezdržím.

Zdýlka délka.

Ze- se-: zesbírať, zežhrať, zehnat, ... — i samotná předložka se vyslovuje se někdy ze: přijel ze stromkama.

Zed' má v množném čísle zd'a: vysoký zd'a.

Zehřít ohřáti (všeob.): musím se trochu zehřít — voda je už zehřítá.

Zelenkavý zelenavý, nazelenalý (všeob.) — zeleňat zelenati — zelňačka voda se zelí.

Zemňák brambor (všeob.)

Zeslečiť svléci: zesleču se, zeslikl se.

Zesít sešit (všeob.)

Zgarby haraburdí, krámy, co za nic nestojí (je to asi původně polské skarb = poklad): to sú enem starý zgarby.

Zgrýnať toulati se (Týn): hdes zgrýnal?

Zhlavec poduška (všeob.)

Zhlýbka hloubka, srovnej Hlyboký.

Zhniloň, zhniľán lenoch.

Zhodiť se hoditi se (všeob.): to se nám jednúc zhodí.

Zkrnovatělý zpráchnivělý (strom na př.)

Zinačit změniti, zjinačiti: on ho už nezinačí

Zlý znamená též špatný: on se zle učí, napsal to zle (všeob.)

Zmocť si namoci si: zmohl si nohu.

Zmrzať mrznouti: nebudu tu pořád zmrzať — zmrzloň zmrzlík: ty zmrzloň.

Zmola výmol (všeob.)

Zmuda zadina, špatnější přebrané obilí, ovoce.

Zohýbať se, zohnut se ohýbati se, ohnouti se (všeob.): spadla íkouva, zohýbá se pro ňu, zohla se pro ňu — on se zohl — zohnutá trubka.

Zoptať se optati se (všeob.): zopťej se ho!

Zostať zůstati: zostaň tam!

Zřeknuti se smluviti se: vy ste všeci jak zřeknutí.

Ztadyotud, ztamotoud odťud, odtamtud.

Zteřelý zpráchnivělý, zrezavělý (všeob.) — zteřet zpráchnivěti: dřevo zteří.

Zubál zubáč, též žertovné jméno štíky.

Zvětša zvětšího, zhruba: já to udělám enem tak zvětša.

Zdvíhat zdvíhati.

Zvoryňať křičeti (Týn): co pořád zvoryňáš?

Žabírna žabárna, louže; dříve se tak říkalo bývalému rybníčku, kde je nyní ulice Na hliniku.

Žangolit žehroniti (Týn): pořád ně žangolil, tož sem mu to udělal.

Žblóra brynda (Týn): poívka jak žblóra.

Žbrdol, žbrdolec kapku, trošku (žertovně, Týn): déte mi žbrdolec piva!

Žducháť, žduchnut řouchati, strkati, řouchnouti, strčiti (všeob.): co mně žducháš?

Žebrák znamená obyčejně mrzáka: je na ruku žebrák — ožebračit zmrzačiti

Žebříček (všeob.)

Žehnáček kropenka.

Železnák železničář (všeob.) — v Olomouci říkají též salámu, který si železničáři na cestu obyčejně kupují, železnica; zde je dosud neznámé.

Žerák kejhák: jak tě chytnu pod žerák — zakrátím mu žeráku

Žgamrať škemrati: pořád žgamře, až vyžgamře (srovnej Škamrať)

Židlo pramen, vřídlo (všeob.

Židovna židovská čtyři: hývají v židovně

Žito znamenalo dříve všeobecně pšenici, nyní tento rozdíl vlivem spisovné češtiny pomalu mizí

Živáček: nebylo tam ani živáčka (\equiv ani živé duše ani človíčka)

Živica pryskyřice (všeoh.): ze stromu teče žíva

Žízeň žízeň (všeob. jako v lidové češtině)

Žižlavý řeřavý, žhayvý (všeob.); už je želízko žižlavý

Žna žně (všeob.);

Žuchlať, **žuchliť** **žmuchlať**, **žmuchlám**: už ju zasi žuchleš?
Žuna **žluna** (datel).
Žúzel, **žóžel** **hmýz**, vše, co po zemi leze (pohrdavě): to je sam-

žóžel!

Žvýchať, žvéchať žvýkati: hdo nemá zuby, mosí žvýchať.
Končím tento slovník. Ale připomínám, že jím není ze zdejšího nářečí vše vyčerpáno. Za ona čtyři léta, po která v Záhorské kro nice vycházel, přišel jsem na nová slova, buď sám anebo upozorněním těch, u nichž slovník vzbudil zájem. Mám tedy ke slovníku ještě dodatky, které snad časem též budou moci být uveřejněny.

Zatmění slunce

Dne 19. června 1936 bude možno pozorovati v našich krajinách zatmění slunce. Hned po východu začne se slunce na svém západním okraji zatemňovat. Tento okamžik bude ve 4 hod. 16 min. (čas že lezniční) ráno, kdy slunce ještě nebude ani příliš vysoko na obloze. Toto zatemňování se bude stále zvětšovat, právě v 5 hod. 7 min. bude největší část slunce zastřena, slunce se nám bude jevit jako srp podobný měsíčnímu. Proto říkáme, že zatmění je v našich krajinách viditelné jako částečné. Během další hodiny se bude zatemněná část slunce zvětšovat, takže právě v 6 hod. 02 min. bude už celé slunce jasně svítiti jako iindy při příznivém počasí. Josef Siroky.

Dodatek k článku »Z našeho poštovního holubářství«

Článek psal jsem před delší dohou. Než došlo k jeho publikaci staly se u nás některé změny v oboru holubářském. V září 1935 za ložen samostatný spolek chovatelů poštovních holubů v Lipníku nad B., do něhož přihlásil se značný počet zájemců. Úřední prohlídka konaná jen jedna a nelze néž konstatovati, že již skoro všichni chovatelé poštovních holubů jsou členy spolku. Dr. Miloš Záleský.

Obsah XVIII. ročníku.

Články

Fröhlich Antonín: Seznam starých pozemkových listin a knih pro Lipensko, uložených u okresního soudu v Lipníku n. B.	: : : : :	18
Zápis Tomáše Cigána z Radíkova z r. 1622	: : : : :	27
Nejstarší farní matrika v Oseku n. B.	: : : : :	38
Záhorská svatba	: : : : :	113
Indra Bohumil: Oprava hranického kostelíka r. 1595.	: : : : :	4
Zaniklý kostelík sv. Mikuláše u Drahotuš	: : : : :	16
Hřbitov hranických Bratří	: : : : :	49
Horák Karel: Osudy kantora Fr. Steinera ze Zámrsk	: : : : :	23
Kout Rudolf: Slovník lipenského nářečí	: : : : :	20, 60, 123
Novák František: Odhad deskového statku Vinary z r. 1587	: : : : :	6
Jan Jiří Středovský, farář v Pavlovičích n. B.	: : : : :	33
Kdy dostal zámek přerovský nynější podobu	: : : : :	54
Pazdera Svatopluk: Kamenný kříž před Potštátem	: : : : :	28
Sova Otto: O všechnovském cechu.	: : : : :	26
Svérák Antonín: Zajímavosti z gruntovních register kelečských, založených roku 1623	: : : : :	52
Záleský Miloš dr.: Z našeho poštovního holubářství	: : : : :	59
Zapletal Florián: Staré pohledy na hrad Helštýn	: : : : :	1
— Lipensko na úsvitě svých psaných dějin	: : : : :	10, 41
Sgrafita z r. 1583 v Hranicích	: : : : :	56
Průvodce Hranicemi a lázněmi Teplicemi n. B.	: : : : :	65
(Antonín Fröhlich, Marie Fröhlichová, Bohumír Indra.)		

Drobné zprávy:

Hranický svobodný dvůr Bořejčků z Bříštan (J. Pilnáček) str. 29.
Jak za starodávna v Oseku uschovávali obecní listiny. (F.N.) str.
29. — Fenologické drobnosti z naší zimy 1934-35 (dr: Miloš Záleský)

str. 30. — Ještě Alexandr Holub z Nadějova (B. Indra) str. 31. — Vlkovsko a rod Vlků v Hranicích (B. Indra) str. 31. — Úplné zatmění měsíce (Jos. Široký) str. 61. — Hrad Teplice nad Bečvou (Fl. Zapletal) str. 62 — Nápis na věžní korouhvici hranického zámku (B. Indra) str. 62. — Krám doktorský (B. Indra) str. 63: — Dvě návštěvy královské v Hranicích (B. Indra) str. 64. — Zatmění slunce (Jos. Široký) str. 126. — Dodatek k článku »Z našeho poštovního hospodářství (dr. Miloš Záleský) str. 126.

Vyobrazení:

Dřevorytný pohled na Lipník z r. 1593, str. 1. — Hrad Helštýn r. 1848, str. 2. — Jan Jiří Středovský, str. 33. — Pečeť města Lipníka z r. 1349, str. 47. — Dům v Hranicích se sgrafity z r. 1583, str. 57. — Jurik podle obrazu v Rajhradě, str. 65. — Plán města Hranic z r. 1745, str. 67. — Pohled na Hranice z r. 1593, str. 69. — Znak města Hranic, str. 71. — Celkový pohled na Hranice, str. 73. — Pohled na město v zimě, str. 75. — Portál zámku, str. 78. — Podloubí Židovské ulice, str. 79. — Žerotínovo náměstí, str. 80. — Portál Čaputova domu, str. 82. — Přístav lodiček na Bečvě, str. 84. — Bratrský dům se sgrafity z r. 1583. — Zámek, str. 86. — Vojenská akademie, str. 87. — Lázně Teplice n. B., str. 88. — Lipová alej v Teplicích, str. 89. — Údolí lázní Teplic n. B., str. 90. — Plán zbraňovských jeskyní, str. 92. — Aragonitové krystalky na stropě Jurkova dómu, str. 93. — Vodopád, str. 94. — Strop Jurkova dómu, str. 95. — Kobližová síň, str. 96. — Kostelíček nar. P. Marie, str. 98. — Pohled se skály od sv. Jana, str. 99. — Propast, str. 100. — Hrad Kunzov, str. 101. — Plán Hranic, str. 107. —

